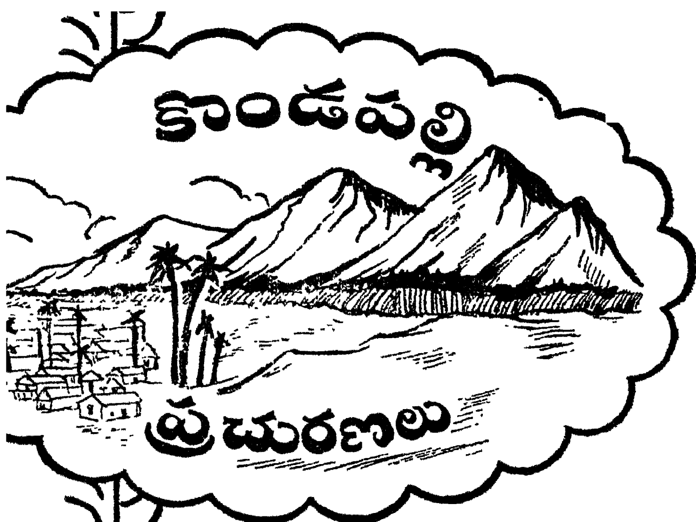
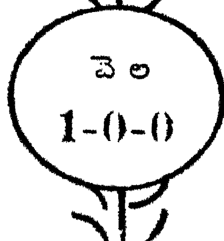

సాంగుషూరుమొయిత్

ఎస్.ఆర్.చందూర్

మాంగుళూరు మెయిల్

[కథల సంపుటి]

రచయిత:

ఎస్. ఆర్. చందూర్

ప్రతులకు:

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో

రాజమండ్రి

అన్ని హక్కులూ
రచయితవి

వెల
రూపాయి

మొదటి ముద్రణ : 1954

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాశాల, రాజమండ్రీ.

వి ష య సూ చి క

మాంగుళూరు మెయిల్

బొంబాయి మెయిలూ, కలకత్తా మెయిలూ, బెంగుళూరు మెయిలూ మొదలైనవన్నీ ఒక ఎత్తు; మాంగళూర్ మెయిల్ ఒక్కటీ ఒక ఎత్తు. మాంగళూర్ మెయిల్ అంటే నాకు మహా చెడ్డకోపం. నన్ను అన్యాయం చేసిందది. దాన్ని చూస్తేనే కడుపులో చెయ్యిపెట్టి కలచినట్లవుతుంది.

మంజులత—మంజుల—మంజు. మూడు నామాంతరాలు. మంజుల ఈనాడు వొట్టి స్మృతి. చల్లటివేళ తలుచుకోవలసిన కమ్మటిజ్ఞాపకం. కాలం గడిచినకొద్దీ మనుష్యులు స్మృతులుగా మారిపోతారు. కడపటికి జీవితంలో మిగిలేవన్నీ స్మృతులే. కొన్ని బాధించేవి. కొన్ని సేదదీర్చేవి. మరికొన్ని జ్ఞాపకాలు మైలురాళ్ళలా జీవితనడకని లెక్కిస్తాయి. మంజుల స్మృతి మైలురాయి కాదు. అదొక అపూర్వానుభవం—ఒక కాంతి కిరణం.

పుష్కరం పైన అవుతుంది. కాని యిప్పటికీ మంజుల కళ్ళముందు మెసులుతూనే ఉంది మాంగుళూర్ మెయిల్ సెంట్రల్ ప్లాట్‌ఫారమ్‌మీద కనిపించినప్పుడే కాదు; ఏ మళయాళపు అమ్మాయి కనిపించినా మంజు ఆమెలో లీలగా గోచరిస్తుంది. మంజు నా హృదయంలోని హృదయం. ఆమెగురించి కథ అల్లడం చాలాకష్టం. కథ అల్లేందుకు తగినన్ని సన్నివేశాలు మా యిద్దరిమధ్యా గాని, మా

చుట్టూరారా గాని లేనేలేవు. జీవితంలోని వ్యక్తులు కథలో పాత్రలకి మల్లే ఒక వరవడి ననుసరించి నడవరు. కథా పాత్రలు ఒక పరిణామాన్ని బట్టి పెరిగి పెద్దవవుతాయి. జీవిత వ్యక్తులతో అలా కుదరదు. వారు ఎక్కడో ఎప్పుడో అమాంతం తటస్థపడి, వారికి అనుగుణంగా మన జీవన క్రమాన్ని మార్చడానికి ప్రయత్నించి, ఫలితంతో ప్రమేయం లేకుండా టుపుక్కున మాయ మవుతారు. కథాపాత్రలు రచయిత యిష్టానుసారం నడుస్తాయి. జీవితంలో మనుషులు వాళ్ళ యిష్టానుసారమే నడుచుకోలేరు, పరిస్థితుల వొత్తిడి ప్రకారం నడవవలసిందే! అంచేత జీవితంలోని ఒక ఘటని తెరచి పాఠకుని ముందు పెడుతున్నప్పుడు, అందులో కథా లక్షణాలు లేకపోవచ్చు.

పన్నెండేళ్ళో పధ్నాలుగేళ్ళో అయింది. ఒక హోటల్లో మూడో అంతస్తుమీద తొమ్మిదవ నెంబరు గదిలో ఉంటు న్నాను. టర్నీవ్ 'జ్యూ' లోని కథాభాగం నాకు జ్ఞాపకం లేదుగాని, ఆ కథ చదివి కన్నీళ్ళు కార్చిం దాగదిలోనే. డాస్టవిస్కీ 'క్రయిమ్ అండ్ పనిష్మెంటు' చదివి, ఒక రోజల్లా అన్నం మానేసింది అక్కడ ఉంటున్నప్పుడే. ఈనాడు హృదయం అలా స్పందించదు; తర్కిస్తుంది. ఇతర గ్రంథాలతో పోలుస్తుంది. అసలు రసాస్వాదనలోనే జోకె డంత తేడా. ఆనాడు లేతగుండె—ఈనాడు ఒక రకంగా రాతిగుండె. పాషండుణ్ణి కాకపోవచ్చు; ఆ కరకుతనాన్ని

Iron in the soul అని నాకు నేను సమర్థించుకోవచ్చు. లేత గుండె కాలంలో, ప్రథమ యవ్వనపు దినాలలో, నేనా హోటల్లో ఉంటూఉండేవాణ్ణి.

హోటల్‌లో పర్మనెంటుగా ఉండటం తమాషాగా ఉంటుంది. పర్మనెంటు అంటే ఎల్లకాలమూ కాదు—ఏ ఆరునెలలో, సంవత్సరమో మన మొక్కళ్ళమే పర్మనెంటుగా ఉంటూంటాము; మిగతావాళ్ళు వస్తూ పోతూ వుంటారు. ఏరోజు కారోజు కొత్త మొహాలు కనిపిస్తాయి. అదీ కాక పట్నం హోటళ్ళలో దినమూ ఏదో ఒక విశేష ముండక మానదు. పట్నం చూదామని వచ్చే పామరులూ, లేచిపోయివచ్చే జంటలూ, వ్యాపారరీత్యా వచ్చేవారూ, ఊసుపోక గుర్రప్పందాలకోసం వచ్చేవారూ—రకరకాల మంది. వీళ్ళందరూ నాలుగురోజు లుంటారు, వారంరోజు లుంటారు. మనం పర్మనెంటుగా ఉంటున్నప్పుడు, హోటల్ వాళ్ళు వీళ్ళందరిమీదకంటె మనమీద ఎక్కువ శ్రద్ధా భక్తులు చూపడం సహజం.

అదే సేట్‌జీ, ఆయన అనుచరవర్గం నా పట్ల చూపుతూ వుండేవారు. రెండురోజులకొకసారి అయినా నా గదికి వచ్చి యోగక్షేమాలు కనుక్కుని వెళ్తూండేవాడు సేట్‌జీ; వ్యాపారంలోని సులువు బలువులు చెప్తూవుండేవాడు. నిజానికి నేనూ మిగతావా రందరికి మల్లెనే ఒక కస్టమర్ని; కాని సేట్‌జీ నన్ను తనవానిగా భావించేవాడు. ఆ మిత్రత్వధోరణి

వల్ల నాకు పెద్ద కలిసొచ్చిం దేమీ లేదు. సేట్‌జీ ఫ్రెండ్‌ని అయినా కాకపోయినా నౌకర్లు వాళ్ళకందే టిప్స్‌నిబట్టి నా పనులు సక్రమంగానే చేస్తారుగా!

"హోటల్లో ఎందుకుంటున్నారు?" అని అడక్కండి. అది నాయిష్టం. ఉంటున్నాను. కథలు రాసేవాణ్ణి (అచ్చయేవి కూడాను); పుస్తకాలు చదివేవాణ్ణి; తిని తిరిగేవాణ్ణి. తడుముకోవలసిన అవసరం లేనంత డబ్బు బాంకులో ఉండేది ఆరోజుల్లో నా గదికి ఒక్కడే స్నేహితుడు వస్తూండే వాడు. దారుణంకాదూ యిలాంటి మహానగరంలో ఒకే ఒక్క స్నేహితుణ్ని కలిగివుండటం! కాని వెంకటపతి ఒక్కడే ఆ రోజుల్లో స్నేహితుడు. వెంకటపతిని 'పతి' అని పిలవాల్సిందే—'వెంకటపతి' అనకూడదు. వెంకటపతి అని అంటే ఈ జన్మకి తనకి ఏజంటయే యోగ్యత ఉండదట—యిప్పుడు వుండీ ఏడిసినట్టు! న్యూమరికల్‌గా అంతేనట. ఏమయితేనేం. ఈ పతి జీవితం ఒక ట్రాజడీ. అతనిది నిత్య దరిద్రం. దినమూ అతని చేతులమీదుగా అరవై డెబ్భయి వేలు తిరుగుతున్నా, సాయింత్రం కాఫీకి డబ్బులుండేవికాదు. అతని ఉద్యోగం బాంకులో కాషియర్ పని. వారానికి అథవా ఒకసారైనా నాలుగో ఐదో అప్పుకింద తీసు కెళ్లే వాడు నాదగ్గిర్నుంచి. ఆ చిల్లర మొత్తాలు అన్నీ కలిపి నల భయ్యో, ఏభయ్యో అయిన తర్వాత ఒక అణాస్టాంపు అంటించి నోటు రాసేవాడు. అలా రెండో మూడో నోట్లు

రాశాను. ఒక్క దానిమీదా ఒక రూపాయికూడా చెల్లు వెయ్యలేను. పాప —అతనికి యిద్దామనే వుండేది; డబ్బు మిగిలేదికాదు. సూక్ష్మంలో చెప్పాలంటే వెంకటపతిని స్నేహితుడనడం కూడా అసందర్భమే. నాతో అవసరముండేది కనక నన్ను పట్టుకుతిరిగేవాడు.

మంజులత కథ మొదలుపెట్టి సేట్ జీ గురించీ, వెంకటపతి గురించీ తెగ చెబుతున్నాను. సేట్ జీ నే నుంటున్న హోటల్ యజమాని; వెంకటపతి నాకానాడున్న పరిచయుడు. ప్రతి ఒక సాయంత్రం ఆరుగంటలకి నా గదిలోకి వచ్చి, బీడీ మరికాస్త ఘట్టిగా పీల్చి (సిగరెట్లకంటె బీడీలే ఎక్కువ యిష్టం అతనికి), "ఐదో నెంబరు గదిలో రంగుల రామచిలక ఉందే." అన్నాడు.

నాకు వెగటుతోంచింది. స్త్రీని చులకనగా మాట్లాడటం నాటికీ నేటికీ కూడా నాకు రుచించదు. ఆమె కట్టూబొట్టూ మనకి నచ్చినంతమాత్రాన రామచిలక అనడమేనా? ఎవరో అమ్మాయిని అంత సులువుగా అనగలిగినవాడు, తన చెల్లెల్నో భార్యనో అదేమాట పరాయివాడు అంటే సహించగలడా? నాలుగూ పెట్టాను వెంకటపతిని. కిమ్మనకుండా వూరుకున్నాడు.

"ఏమయినా ఆడవాళ్ళని అంత తల కెక్కించుకో కూడదు," అన్నాడు వెంకటపతి.

"ఈశ్వరుడికంటె దిగి వచ్చావూ? ఆయనని మించి ఘనులము కాముకదా!" అన్నాను.

ఇంతలో సేట్‌జీ వచ్చి వెంకటపతి వున్నాడని సంతోషించి వెళ్ళిపోయాడు. పతీ నేనూ ఆ సాయంత్రం సినిమాకి వెళ్లాం. నేను రాత్రి తొమ్మిది గంటలకి హోటల్‌కి వచ్చేటప్పటికి, సేట్‌జీ నాగది ప్రాంతాల తచ్చాడుతున్నాడు. ఏడు గం వేళకి యింటిదగ్గిర హాజరై, భార్యని బీచికి తీసుకువెళ్ళే అలవాటు అతనికి. ఇవ్వాళేదో కొంప మునిగినట్లుంది.

‘‘మీకోసమే వెయిట్ చేస్తున్నాను, సాబ్.’’

‘‘ఏమిటి విషయం?’’

‘‘అంజి నంబర్ సూస్త్రిరా. అందయ్యా తొంతాలనించి కానమ్ అమ్మా యిరికిరాంగో, ఎయిటీన్ రుపీస్ బ్యాల్న్స్ యనాస్ దూ్యా.’’

మిగతా సంభాషణ సేట్‌జీ పలుకుల్లో చెప్పను. నా మాటల్లో చెబుతాను. ఐదవ నెంబరు గదికి రామనాథ్ అనే ఆయన అయిదురోజులక్రితం బొంబయినుంచి వచ్చాడట. రాగానే పదిరూపాయలు అడ్వాన్సు యివ్వమంటే, ఐదురూపాయిలే యిచ్చి, మిగతాది మర్నాడు యిస్తానన్నాడు. మొదటిమూడురోజులూ తను ఒక్కడే వున్నాడు. రెండురోజులక్రితం, మొన్న సాయంత్రం, ఆ అమ్మాయి హాస్పిటల్‌నుంచి డిశ్చార్జి అయివచ్చింది. డబ్బుకి వొత్తిడి చేస్తే ఈ పూటా ఆ పూటా అని మొహం చాటేస్తున్నాడు. నిన్న సాయంత్రం సేట్‌జీ గది ఖాళీ చెయ్యమన్నాడు— డబ్బు యివ్వకపోవడంవల్ల. యివ్వాళ పొద్దున్న కాఫీ యిడ్లీ

సప్లయి చేశారు—సేట్‌జీ రాకపూర్వం. భోజనం సప్లయి చెయ్యనవద్దన్నాడట, సేట్‌జీ తను వచ్చినతర్వాత. తొయ్యా లేదు అమ్మ ఒక్కతే ఉందని తెలుసును, జాలిపడి. మధ్యాహ్నం టిఫిన్ పంపించాడు. అమ్మ టిఫిన్ తిరగ్గొట్టి, కాఫీ మాత్రం పుచ్చుకుంది. పొద్దున్న ఏడు గంటలకి వీధి మీది కెళ్ళిన రామనాథ్, యిప్పుడు రాత్రి తొమ్మిదయింది, యింత వరకూ రాలేదు. తనకేమి చెయ్యాలో పాలుపోకుండా ఉంది. వీళ్ళిద్దర్నీ హోటల్లోంచి గెంటించడమెలా? తనకి రోజుకి మూడురూపాయిల నష్టం.

"సేట్‌జీ, ఈ రాత్రికి వాళ్ళిద్దరికీ భోజనం పంపండి. ఆ అమ్మాయికి పొద్దుట్నుంచీ తిండి లేదనుకుంటాను. మీరు యింటికి వెళ్ళిపోండి. రాత్రి పన్నెండు గంటలకైనా ఆ రామనాథ్ రాకపోడు. నేను రాత్రి రెండుగంటలదాకా చదువుకుంటూ వుంటాను గనక ఆయన వ్యవహారమేదో తెలుసుకు, రేపు పొద్దున్న మీకు చెబుతాను. ఆడది, ఆ పిల్లని, పస్తువుంచడం మనకి దోషం." సేట్‌జీకి నామాటమీద గురికనక నేను చెప్పినట్లు చేశాడు.

ఆ రామనాథ్ రాత్రి పదకొండుగంటలకి పిల్లిలా చక్కా వచ్చాడు. మనిషి సన్నగా పూచలా ఉంటాడు; పక్షిముక్కు; వామనచాయ; తరుముకొస్తున్న తోడేలునుంచి పారిపోతున్నట్టుంటుంది అతని మొహం. వర్చస్సేమీ లేదుగాని ఆ కనురెప్పల్లో తీక్ష్ణతా, ఆవేదనా ఉన్నాయి. వయసు యిరవై రెండూ యిరవై మూడూకంటె ఎక్కువ ఉండదు.

వరండాలో రెండుమూడుసార్లు పచార్లు చేశాను. వాళ్ళ గదితలుపు వోరవాకిలిగా ఉంది. అతి నెమ్మదిగా మాటలు చెప్పుకుంటూ భోజనాలు చేస్తున్నారు. వెంకటపతికి రామ చిలకలా కనిపించిన అమ్మాయి పీలగా రోగిష్టిలా ఉంది. పది హేడేళ్లుంటాయేమో; సర్వసామాన్యమైన చీరె కట్టు కుంది. భార్యాభర్తలిద్దరూ ఒకళ్ళ నొకరు-నాకు తెలియని భాషలో-డబాయించుకుంటున్నారు. భోజనమయాక రామ నాధ్ సిగరెట్టు ముట్టించి వరండాలోకి వచ్చాడు. దూరంగా నుంచున్న నన్ను చూసి కొద్దిగా కలవరపడ్డాడు—ఆ కాల్చు కోవడం గదిలోనే కాల్చుకోక బయటి కెందుకొచ్చానా అన్నట్టుంది అతని మొహం.

ట్రాములూ బస్సులూ ఆగిపోయి చాలా సేపయింది. నిర్జన వీధుల్లో అక్కడక్కడ రిక్షాలుమాత్రం సంచారం చేస్తున్నాయి. రైలింజను అప్పుడప్పుడు కూస్తోంది పేవ్ మెంటు కుటుంబాలవంక బాధగా చూస్తున్నాను. రామ నాధ్‌ని ఎలా పలకరించడమా అని నే ననుకుంటూవుండగా, అతనే నన్ను పలకరించి నా బుజాలమీద బరువుని కిందికి దించాడు.

"మాఆవిడ చెప్పింది—మీతో సేట్‌జీ ఏమిటో చెబుతున్నాడటగా!"

తను నమ్రతగా ఉండటం బోయి పెద్దఖబుర్లాడుతున్నాడే ఈ పెద్దమనిషి—అనుకున్నాను లోపల. "నాతో ఏమీ

చెప్పలేను. రామ్‌నాథ్ అంటే మీ రేకదూ!—మీకోసం వెయిట్ చేస్తున్నా నన్నాను.''

ఈమాటా ఆ మాటతో అరగంటలో కథ బయట పడింది. రామనాథ్ నన్ను పరిచయం చేశాడు మంజులతకి. రామనాథ్ అయినా పైకి పొగరుమోతులా కనిపించాడు గాని అంతర్యంలో మంచివాడే. బక్కచిక్కివున్నా మంజులతది ఆకర్షవంతమైన ముఖం. ఆమె అందమంతా కనుబొమలలో ఉంది. కనుకొలకులలోని కాంతిరేఖ చెక్కిలి సొట్టదగ్గిర విల్లంబులా తిరుగుతుంది. గడ్డం ఒక చూపువాసి పొడవు. సిల్కులాటి జుట్టు బాబ్ చేయించుకుంది. చీరె, జాకెట్టూ చవకధరవి. ఎర్రటి దుద్దులు మినహా నగా నాడెం వొంటిమీద లేవు. బాగా జబ్బుపడి లేచిన మనిషి. తమిళంలోనూ యింగ్లీషులోనూ కలిపిగొట్టుగా మాట్లాడేది. రామనాథ్ మీద ఆమెకున్న అనురాగం ప్రతిక్షణానికీ చూపులో, సైగలో, మాటలో వ్యక్తమవుతూనే వుండేది.

అస్వస్థురాలు కనక మంజులత మంచంమీద పడుకుంది. రామనాథ్, నేనూ కుర్చీలలో కూచున్నాం. అతను పదకొండుం బావుకి మొదలెట్టిన కథ పూర్తయేటప్పటికి ఒంటిగంటన్నర అయింది. అంతవరకూ మంజులత రెండుకళ్ళూ తెరుచుకు చూస్తూనే వుంది మా యిద్దరివంక. ఆమెని నిద్దర పొమ్మని అతనూ చెప్పాడు, నేనూ చెప్పాను. 'నిద్దర రావడంలేదు—నిద్దరొస్తే మీరు చెప్పాలా?' అంది.

రామనాథ్, మంజులత ఒకరొన్నకరు తీవ్రంగా ప్రేమించు కున్నారు. వివాహానికి కులాలేగాక శాఖలుకూడా సరిపడా లిగా! మంజులతకంటె రామనాథ్ కొంచెం తక్కువ కులం వాడు. మంజులత తలిదండ్రులు కాస్త కలవాళ్ళు. అంచేత, కులంతక్కువ—ధనం తక్కువ వున్న రామనాథ్‌తో ఎలా సరిపెట్టుకుంటారు? కూతురికి కట్టడులు ఏర్పాటుచేశారు. తత్ఫలితంగా యిద్దరూ పారిపోయి పెళ్ళిచేసుకున్నారు. మధురలో డాక్టరీ చేస్తున్న మంజులత అక్కగారు కూడా ముక్కుమీద వేలేసుకుంది బొంబయిలో టైపిస్ట్‌గా చేరాడు రామనాథ్. మూడేళ్ళూ మూడు రోజుల్లా గడిచిపోయాయి. ఆరోగ్యం చెడిపోయింది. మద్రాస్‌లో ఉన్న రామనాథ్ పినతండ్రి వారికి సాయం చేస్తానన్నాడు. మంజులగని మొట్టమొదట తన పినతండ్రిగారింటికే పంపించాడు రామనాథ్. పినతండ్రీ పినతల్లీ ఆమెని హాస్పిటల్లో జేరిపించి, స్త్రీలవ్యాధి తాలూకు ఆపరేషన్ అయిన తర్వాత, బొంబయిలో ఉద్యోగం మానుకు మద్రాస్ రమ్మని రామనాథ్‌కి రాశారు. రామనాథ్‌కి ఆమాత్రం ఉద్యోగం యిక్కడ దొరక్కపోతుందా—అనుకున్నారు. ఒకరికొకరు చేదోడు వాదోడుగా ఉండొచ్చనుకున్నారు. అనుకోకుండా ట్రాన్స్‌ఫరయింది ఆ పినతండ్రికి. అంతకీ ఆయన రామనాథ్‌ని రెండుమూడు ఆఫీసులకి తీసుకువెళ్ళి పరిచయం చేశాడు. రేపో మాపో ఉద్యోగం రాకపోదు. ఈ మందులకీ మాకులకీ మంజులత

వొంటిమీదవున్న బంగారం యావత్తూ అమ్మేయ్యవలసి వచ్చింది.

రెండుగంటలకి నా గదిలోకి వెళ్ళి పక్కమీద పడుకున్నా నేగాని ఒక పట్టాన కునుకు రాలేదు. లోకంలో ఎంత బాధ. ఎంత నిస్సహాయత! ఏమైపోతారు వీళ్ళిద్దరూ! ప్రేమించి పెళ్ళి చేసుకోవడం బట్టేగదా వీళ్ళకిన్ని అవస్థలు. కాన్ననూర్ లోనో, మాంగుళూర్ లోనో వున్న మంజులత తండ్రికి వీళ్ళమీద అంత కక్ష ఎందుకు? పితృహృదయం, వాత్సల్యం, దయా దాక్షిణ్యాలూ యివెక్కడ? అలాటి వున్నాయా అసలు, పుస్తకాలలో మినహా! ప్రతిమనిషీ, తెలిసో తెలియకో, స్వంతలాభం కోసమే చేస్తున్నాడు. నా గదిలోకి కనిపించే లైట్ హావుస్ వెలుగు ఎన్నో వెర్రి ఆలోచనలకి తావిచ్చింది. సూర్యుని ముదురు కిరణం నన్ను తట్టిలేపింది.

కాఫీ సేవించి, పేపరు తిరగేస్తూండగా సేట్ జీ వచ్చాడు. తన జేబులోనుంచి ఒక చిన్న పొట్లంతీసి నా టేబుల్ మీద పెట్టాడు.

"చూడండి—పొట్లంలో ఏముందో! ఆసామ్మి నా దగ్గిర వుంచుకోమని చెప్పిపోయాడు పొద్దుటే. ఇదేదో దగుల్బాజీ వ్యవహారంలాఉంది." సేట్ జీ అంత స్వచ్ఛంగా మాట్లాడలేదు. కాని ఆయన మాటలలోని సారాంశం అది.

పొట్లంలోవి మంజులత ఎర్రదుద్దులు. నా ప్రాణం కాస్త చివుక్కుమంది. గడిచినరాత్రి వాటితో అంతసేపు కాల

క్షేపం చెయ్యడమే ఆక్షణిక చాపల్యానికి కారణం. పట్టు కుచ్చులాంటి జుట్టు ఎర్రదుద్దులమీద పడినప్పుడు ఏదో తమాషాగా ఉండేది. అదేమీ అందం అనీ, ప్రత్యేకశోభ అనీ కాదు. పూచికపుల్ల బంగారంలేని ఆమె పచ్చటి శరీరం మీద, ఆ దేహకాంతిలో ఆ ముఖ వర్చస్సులో ఎర్రదుద్దులు ఒక రకమైన వింత ఆభరణం. సేట్ జీ గుప్పిట్లోనుంచి రామనాథ్ ఆ దుద్దుల్ని ఏనాటికీ విడిపించలేడని నాకు అనుమానం కలిగింది.

“వాళ్ళ దుద్దులు వాళ్ళకి యిచ్చెయ్యండి. వారు మీ కివ్వవలసిన పైకం నేనిస్తాను” అంటూనే, పాతిక రూపాయల చెక్కు సేట్ జీ చేతిలో పెట్టాను. సేట్ జీ తెల్లబోయాడు. నే నెందుకు అలా చేస్తున్నానో అతనికి బోధపడలేదు. నేను మర్యాదస్తుణ్ణీ, బుద్ధిమంతుణ్ణీ, వృద్ధిలోకి రావలసినవాణ్ణీ అని సేట్ జీకే కాదు. హోటల్ స్టాఫ్ కందరికీ తెలుసు; అంచేత, బక్కచిక్కివున్న ఆ అమ్మాయిమీద మనసు వుండి నేనిలా పూనుకున్నానని ఎవరూ అనుకోలేరు, నిజం కూడా అంతేగా! తృటికాలం తటపటాయించి చెక్కు జేబులో పెట్టుకున్నాడు సేట్ జీ.

“దుద్దులు రామనాథ్ కి యివ్వనా, ఆ అమ్మాయికి పంపించనా?” అని అడిగాడు.

“రామనాథ్ కి యివ్వవద్దు—యిటు నా కివ్వండి.”

మారుమాటాడక ఆ పొట్లం నా చేతిలో పెట్టాడు సేట్. ఆ ఉదయం వేళ ఆతనికి లోకమంతా అగమ్యగోచరంగా తోచివుంటుంది.

ముద్దులపొట్లం నౌకరుద్వారా పంపించక నేనే తీసుకువెళ్లి యిద్దామనుకున్నాను. పొరబాటేమో – నావయస్సింకా 'టీన్సు' దాటలేదు. ఒక గొప్పపని చేసి అందుకు ప్రతిఫలంగా పట్టాశాలువా నాకు నేనే కప్పుకుందామనుకున్నాను. నేను వెళ్ళి తలుపు తట్టకబోతే, మంజులత తనకి తానుగా నాకు కబురంపించేదా? నరాలు తోడే బాధతో, జీవనాంధకారంలో ఏమయేదో! నాకు కబురంపించి వుండేది కాదేమో! అలా నిశ్చితంగా కళ్ళుమూసేసేదేమో! ఏమంటావు—ఈ కథ చదవలేని మంజూ?

సంశయిస్తూ నేను తలుపుతట్టేటప్పటికి మంజులత తలుపు తెరిచింది. తెరిచిన తలుపు అలాగే వుంచి, మంచంమీదకెళ్లి పడుకుని ఉండ జుట్టుకుపోవడం మొదలెట్టింది. రాత్రి కనిపించిన వెలుగు ఆమె మొహంలో లేదు. కళ్ళు గుంటలు పడ్డాయి. బాధతో ముఖం ఎర్రబడింది. కడుపు నులిమేస్తోందంటారే స్త్రీలు—అలాంటి బాధట. మాట చెప్పలేక గలగల కొట్టుకుంటోంది. నాకు కళ్ళనీళ్ళు తిరిగాయి. అలాంటి బాధ నే నంతవరకూ చూడలేదు. ఏం చెయ్యాలో తోచక కుర్చీలో కూలబడ్డాను.

పదినిముషాలకి తెప్పరిల్లి, "తెల్లారిగట్ల నాలుగు గంటల నుంచీ యిలా బాధపడుతూనే వున్నా, తప్పనిసరి కనక

ఆయన బయటికి వెళ్ళారు. ఆ పద్బాంధవుడిలా వచ్చారు మీరు. హోటల్ నౌకరు ఈ గదివైపు తొంగిచూడటమే లేదు. లోకమే అంత. ఒక కప్పు కాఫీ తెప్పించి పెడుదురూ—గొంతుక తడిఆరిపోతోంది.'' ఆమె యింత స్పష్టమయిన తెలుగుమాటలలో చెప్పలేదు. తమిళం యింగ్లీషూ కలిపి మాట్లాడింది.

వరండాలోకి వెళ్ళి హోటల్ నౌకర్ని ఆజ్ఞాపించగానే వాడు తక్షణం వేడివేడి కాఫీ పట్టుకొచ్చాడు. మంజులతకి ఆ కాఫీ చల్లార్చి పెట్టి యిచ్చాను. గడగడ తాగి, నిస్త్రాణ వచ్చినట్టు తలగడమీద తల ఆన్చింది. విల్లంబుల్లాంటి కనుబొమల్ని వెక్కిరిస్తున్నాయి-ఆమె ఎర్రటి పెదవులు. దుద్దుల పొట్లం యింకా నా చేతిలోనే వుంది.

రెండు నిముషాలు గడిచాయో లేదో, నన్ను పక్కకి తప్పుకోమని చేతితో సంజ్ఞచేస్తూ, మంచానికి అవతల పక్కగా తాగిన కాఫీఅంతా వాంతిచేసుకుంది. వాంతి అయినప్పట్నుంచీ ఆయాసం ప్రారంభమయింది. గుండె దడ హెచ్చింది. నౌకరు ఆమె వమనం చేసుకున్నచోట బాగు చేసి, గదిలో అగరువత్తులు వెలిగించి, ఆమెకి మళ్ళా వాంతి వస్తే యిబ్బంది లేకుండా, మంచం పక్కనే బేసిన్ ఉంచాడు. పది నిముషాలు తిరక్కుండా మళ్ళీ వాంతి చేసుకుంది. వాంతి వచ్చినప్పుడల్లా, మంచంచివర, మోచేతిమీద బలం ఆన్చి, [illegible] వంగవలసివచ్చేది. ఒంట్లో ప్రాణం లేకపోవడంవల్ల

మూడోసారి డోక్కుంటున్నప్పుడు యించుమించు కిందపడేటంత పని అయింది. ఒక్క అంగలో దూకి ఆమె పడకుండా పట్టుకున్నాను! బుజాలు పట్టుకుని మనిషిని ఆపానో, నడుం పట్టుకు మనిషిని ఆపానో—నాకీనాడు జ్ఞాపకం లేదు. ఆమెని సరిగా పడుకోబెట్టి, అయిదారు నిముషాలు ఆ పక్కమీదనే కూచున్నాను.

మంజులత ముఖంబాగా అలిసిపోయింది. రెండు కళ్ళలో నుంచి నీళ్ళు జలజల కారుతున్నాయి. పిరమిడ్ రుమాలుతో ఆ కన్నీటి తుంపరలు తుడిచి, 'చాలా బాధపడుతున్నట్టున్నావు—డాక్టర్ని పిలిపిస్తాను,'' అన్నాను. ఆమెని నేను ఏకవచనంలో సంబోధించడం, నన్నామె మన్నన చెయ్యడం వాతావరణసృష్టికోసం చేస్తున్నాను. మేమిద్దరమూ మాట్లాడుకున్నది చాలామట్టుకు యింగ్లీషులో నే—అప్పుడప్పుడు తమిళంలో.

''వొద్దు. మీరు భోంచేసిరండి. సాయంత్రందాకా నా దగ్గిరే, యిక్కడే, కూచోండి.''

అప్పుడామె అరిచేతిని నా చేతుల్లోకి తీసుకున్నాను. ఆమె చేతివేళ్ళు వణికాయి; మళ్ళీ కళ్ళు చెమర్చాయి.

''డాక్టర్ని పిలుచుకువచ్చేందుకు నేను వెళ్ళక్కర్లేదు. ఫోన్ చేస్తే వస్తాడు. ధనరాజ్ నాకు బాగా తెలిసినవాడే!''

''మీరు వెర్రినిపడకండి. ఏ డాక్టరూ నన్ను బతికించలేదు. డిశ్చార్జి చేస్తున్నప్పుడు వాళ్ళు హాస్పిటల్లో చెప్పనే

చెప్పారు. ఏ తప్పయితే చెయ్యకూడదన్నారో ఆ తప్పు జరిగింది నాకూ బతకాలని లేదు. ఎందుకు బతికి ?''

ఆ తప్పేమిటో క్షణకాలం ఆలోచిస్తేగాని తెలియని వయసు నాది. మంజులత అధరంమీద మెరిసిన చిరునవ్వు వల్ల ఆ తప్పేమిటో తెలిసింది. రామనాథ్ మీద నాకు పట్టరానంత ఆగ్రహం వచ్చింది. కోపతీక్షణత నాకు తెలియకుండా నే మొహంమీద కనిపించడం పసిగట్టి, ఆ అమ్మాయి అంది : "అతనిమీద కోప్పడి ఏం లాభం ? నన్ను ఎంతగానో ప్రేమించాడు, పువ్వుల్లో పెట్టి పూజించాడు. ఇవి మాకు చెడ్డరోజులు. అందుచేత కష్టాలు పడుతున్నాం. కష్టాలు వొద్దు, సుఖాలుమాత్రమే కావాలి—అంటే వస్తాయా ? పినతండ్రిని నమ్ముకుని వున్న ఉద్యోగం వదులుకున్నాడు. తిప్పలు పడుతున్నాడు. అతన్నిచూస్తే జాలేస్తుంది. నాకోసం చదువుమానుకు, అన్నగారితో దెబ్బలాడి, నన్ను పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. ఇటు మా వాళ్ళకీ, అటు వాళ్ళ వాళ్ళకీ దూరమయాం...ఫోంచేసి రాకూడదూ ?''

"నాకు అన్నం సయించ దీ పూట, మనసు ఎలాగో వుంది. డాక్టర్‌కి ఫోను చేసివస్తాను.'' అని పక్కమీదనించి లేవబోతూవుండగా, నా చెయ్యి పట్టుకుంది మంజుల, మొట్టమొదటిసారి ఆ రోగి స్త్రీ అనే భావన కలిగింది. ఏదో విద్యుత్ నాలో ప్రవహించినట్లయింది.

"డాక్టర్ నన్ను ఎలానూ బతికించలేడు. హాస్పిటల్లో [illegible]మాట అబద్ధం కాదు నేను చనిపోయేదాకా నా

పక్కని వుండండి, అదే నా కోరిక. రామనాథ్ ఏ సాయం త్రానికి వస్తాడో! నన్ను వొదిలి వెళ్ళకండి మీరు నాపాలిట దేవుడిలా వచ్చారు. నాకు భయమేస్తోంది. ఏవో నల్లగా కనిపిస్తున్నాయి,'' అంటూ వణికిపోతూ, వెక్కి వెక్కి ఏడవ నారంభించింది. మనిషిని నా వైపుగా తిప్పుకొని, వీపుమీద చెయ్యివేసి బుజ్జగించాను.

''ఏడవకు, మంజూ, నిన్ను వొదిలి వెళ్ళను. డాక్టర్లు నిన్ను భయపెట్టేందుకు చెప్పివుంటారు. నేను పక్కనుండగా యమభటులు నీదగ్గర కొస్తారా? నీ ప్రాణానికి నా ప్రాణం వొడ్డి కాపాడనూ? భయపడకు, భయమే మృత్యువంటారు పెద్దవాళ్ళు.''

నెమ్మదిమాటలు చెప్పి కిందికి వెళ్ళి డాక్టర్‌కి ఫోను చేశాను. అరగంటలో ధనరాజ్ వచ్చాడు. డాక్టర్ పరీక్ష యింకా పూర్తికాక పూర్వమే మళ్ళీ బాధవచ్చిందామెకి. ఉండలా చుట్టుకుపోయి గిలగిల కొట్టుకునేది. ధనరాజ్ మనిషి నంతా పరీక్ష చేశాడు. పొత్తికడుపూ, ఊపిరి తిత్తులూ, నాడీ చూశాడు. నన్ను దూరంగా వెళ్ళమని ఆమెని ఏవో ప్రశ్నలు వేశాడు.

''ప్రస్తుతం ఒక యింజెక్షన్ యిస్తాను. యిప్పుడు రెండు అవవస్తోందా, సాయంత్రం ఆరు గంటలకి మళ్ళీ వచ్చి చూస్తాను. బాధని వోర్చుకోగలశక్తి గుండెకి లేదు— అంచేత రోగి నిద్రపోవడం మంచిది. మత్తు కలిగించే యింజెక్షన్ యిస్తున్నాను,'' అన్నాడు ధనరాజ్ నాతో

ఏ యింజెక్షన్ యిస్తే నాకెందుకుగాని, ఆమె బాధ తగ్గాలి. ఆమె ఆలా బాధపడుతూవుంటే రెండుకళ్ళూ వొప్ప గించి చూస్తూ కూచోలేను. యింజెక్షన్ పుచ్చుకుంటూ డాక్టర్‌తో అంది మంజులత :

"నిద్దర్లోనే హాయిగా చనిపోయేమందు యివ్వండి. ఈ యమబాధ నేను భరించలేను."

"బాధపడకండి," అంటూ సూదిగుచ్చాడు డాక్టరు.

ధనరాజ్‌ని సాగనంపేందుకు వరండాలోకి వచ్చాను. "ఎవరా అమ్మాయి?" అని అడిగాడతను.

కథ యావత్తూ చెప్పాను. "పాపం!" అని నిట్టూరుస్తూ, "బతకదు" అన్నాడు తీర్పు చెప్పినట్టు.

"అంత గడ్డువ్యాధా?"

"ఆ అమ్మాయి సంసారానికి పనికిరాదు. ఆ భర్త పశువో, మృగమో అయివుండాలి."

ఆ సంగతి నాకింతకిపూర్వమే తెలుసు చూచాయగా! "నిజంగా బతకదంటారా ఆ అమ్మాయి?" అన్నాను ఆదుర్దాగా.

నా వ్యాకులత గ్రహించి! "అంత మంచితనం మీకు పనికిరాదు. నిన్న నీపాటికీ ఆ అమ్మాయి ఎవరో మీకు తెలీదు. యివ్వాళ ఎందుకంత వేదన మీ కామెగురించి, వొద్దు. వొద్దు; పసితనంవల్ల బేజారై పోతున్నారు," అంటూ నా వీపుతట్టి నిష్క్రమించాడు ధనరాజ్.

నేను గదిలోకి వచ్చేటప్పటికి ముఖమంతా కళ్ళు చేసుకు చూస్తోంది మంజులత. నౌకరు కొత్త అగరువత్తులు వెలిగించి, బేసిన్ కడిగి పట్టుకొచ్చాడు. మూడవవాంతితో ఆ వాంతులు ఆగలేదు. అడపా దడపా అవుతూనే వున్నాయి. నాలిక పిడచగట్టుకు పోతోందని మంచినీళ్ళు తాగేది; బుళుక్కున వాంతి చేసుకునేది.

"వాసనేస్తోందిగదూ! "అనేది మధ్య మధ్య. అలాంటి మాటలనవద్దని వారించేవాణ్ణి.

గది తలుపు జేర్లావేసి వుండేది. నౌకరు వున్నప్పుడు కుర్చీమీద, నౌకరు లేనపుడు, మంచంమీద కూర్చునేవాణ్ణి. డాక్టర్ని పంపి గదిలోకి రాగానే, "ఏమన్నాడు డాక్టర్ ?" అంది మంజులత.

"తగ్గిపోతుందన్నాడు."

"అబద్ధం."

"నిజమే. ఇంకో పావుగంటలో నీకు నిద్దర పడుతుంది హాయిగా నిద్దరపో."

"నిద్దరపట్టగానే మీరు వెళ్ళిపోతారా ?"

"నేను వెళ్ళిపోవడమా ? నిన్ను వొదిలి ఎప్పటికీ వెళ్ళను. మంచిపిల్లలా నిద్దరపోమ్మా !" అన్నాను, ముద్దు చేస్తూ.

"మా అమ్మమ్మ చనిపోతూ యమదూతల్ని చూసి గావుకేకలు పెట్టింది. నేనూ అలా కేకలేసి యితరుల్ని

భయపెట్టకుండా, శాంతంగా చనిపోగలిగితే.....మీ చేతుల్లో నా ప్రాణాలు వొదల నివ్వరూ?"

ఈసారి కన్నీళ్ళు నాకొచ్చాయి. ఈ అమ్మాయి చచ్చిపోతుందా? నిజంగానా? ఊరూపేరూ తెలియని పరాయి మనిషి సమక్షంలో, 'నా' అనేవాళ్ళు ఎవరూ లేనిచోట, పట్నవాసపు హోటల్ గది నాలుగుగోడలూ వెక్కిరిస్తూ వుండగా, ఈ చిన్నపువ్వు నేలకలుస్తుందా? ఏమిటీ మానవ జీవితం? మృత్యుప్రాంగణంలో మేడలుకట్టే మన ఆశలకీ ఆవేదనలకీ అర్థం ఉందా? ఎంత దేవుళ్లాడుతాం-భర్తృహరీ, వేమనా చెప్పిన పరమసత్యాలు తెలుసుకోలేక!

ఆమె ఫాలభాగంమీద చెయి ఉంచాను. పెద్ద జ్వరమేమీ లేదు. కణతలు వేగంతో కొట్టుకుంటున్నాయి.

"మంజూ, నువ్వు బతుకుతావు. నీకు తెలీదు—నువ్వు బతుకుతావు. నామాట నమ్ము."

ఆమె పెదవులమీద వెలిసిన నీరసపు నవ్వులో ఈ ప్రపంచపు క్షోభలన్నీ ప్రతిబింబించాయి. ఆమె గెడ్డాన్ని నొక్కుతూ యింకోసారి అన్నాను: "నమ్ము, మంజూ!" అప్పుడే మగత వచ్చేస్తోంది. "ఆ" అంటూ నిద్రపోయింది.

కాస్త కాఫీ టిఫినూ ఆ గదిలోకే తెప్పించుకు తిన్నాను. మళ్ళీ మరికాసిని అగరువత్తులు వెలిగించాను. పోకులవల్ల గదికి రోగిష్టి వాసన వచ్చింది. నిద్రపోతున్న ఆమెని పరిశీలనగా ఒక గంటసేపు చూశానేమో! అర్థంపర్థంలేని ఆలో

చన లెన్నో మెదడుమీదుగా దొర్లిపోయివుంటాయి. రామ నాథ్‌ని తలుచుకుంటే ఒక్కొక్క క్షణాన జాలి వేసేది; మరొక్కొక్క క్షణాన వొళ్ళు మండే కోపంవచ్చేది.

బుర్ర వేడెక్కడంవల్ల చదువుకోడానికి పుస్తకం తెరి చాను. పేజీలు సాగితేనా! సాయింత్రం అయిపోయింది. తలుపు నెమ్మదిగా లోపలికి తోశాడు వెంకటపతి. చీమ చిటుకుమంటే ఆమెకి మెలకువ వస్తుందేమో అన్నట్లు, పదిలంగా అడుగులు వేసుకుంటూ మంచందగ్గిరికి వచ్చి, కళ్లు పెద్దవిచేసుకు చూశాడామెని వెంకటపతి.

"ఇద్దరమూ వరండాలోకి వెళ్ళాం. జరిగినది వెంకటపతికి చెప్పాను.

"మధ్యని మీకొచ్చి చుట్టుకుందేమిటి ఈ పాపం!"

అతనలా పర్దాక్షిణ్యంగా అనడం మనస్కరించక; "అలా అంటారేమిటి! కష్టాలు ఎంతటి వారికైనా వస్తాయి. ఆమాత్రం ఉపకారబుద్ధి లేకపోతే మనకి మానవులనిపించు కునే అర్హత ఏమిటి? రామనాథ్ రాత్రికూడా వస్తాడో, రాడో! మీ ఆవిడ పర్మిషన్ తీసుకు యిక్కడ పడుకో కూడదూ మీరీ రాత్రి?"

"ఓ—నిక్షేపంగా! కందకులేని దురద చేమ కన్నట్లు— మధ్యని మీరు యిరుక్కున్నారే ఇందులో—అని అన్నాను గాని, మరోకందుకు కాదు. ఆపత్సమయంలో యిలాటివి చూసుకుంటామా? తప్పకుండా వస్తాను. పాపం—ఆ అమ్మా

యని రంగుల రామచిలక అన్నా కాని, సీతా అమ్మవారు వంటిది. ఆ పిల్లది బతికి బట్టకడితే మనకదే పదివేలు."

నాకు ఆ అమ్మాయిమీద దయారసం ఉందని గ్రహించిన ఉత్తరక్షణంలో వెంకటపతి ధోరణి మారిపోయింది. మంచి అయినా చెడ్డఅయినా నడుంకడదామన్నాడు. అతని ఊహ ఎంతదాకా పోయిందంటే—రామనాథ్ యింక ఎప్పటికీ రాక, ఆ అమ్మాయి దారీ తెన్నూ లేక నాదగ్గిర వుండి పోవలసివస్తే—అదీ అంత యిబ్బందివ లేదట. అలాటి అందమైన స్త్రీ యింటిని దివ్యజ్యోతిలా వెలిగించగలదట.

వెర్రితలలు వేసే ఆలోచనల్ని అరికట్టమన్నాను: 'ఈ రాత్రికి ఆమె బతుకుతుందో బతకదో' అని డాక్టరు చెప్పిన మనిషిగురించి, పతి అల్లే కాల్పనిక జగత్తు నీటిబుడగలాటి దనే యింగితం నాకు లేకపోలేదు. కాని వెంకటపతి, నా కంతవరకూ కలగని కొన్ని అసందర్భపు టాలోచనలు నాలో ప్రవేశపెట్టాడు. పుస్తకవ్యక్తులతో, కాలక్షేపం చేసే నాకు, వెంకటపతి మాటలు జీవిత సుడిగుండాల్ని జ్ఞాపకం చేసేవి. సంస్కారరీత్యా అతను నాకంటె తక్కువవాడని తెలిసి వున్నప్పటికీ, అందుకే Tolerate చేసేవాణ్ణేమో అతన్ని!

డాక్టర్ వచ్చాడు. ముగ్గురమూ లోపలికి వెళ్ళాం. స్విచ్ నొక్కగానే వులిక్కిపడి లేచింది మంజులత. బయట కొద్ది కొద్దిగా చీకటి పడుతోంది. క్షణకాలం మా ముగ్గుర్నీ భయం భయంగా చూసింది.

"అలా చూస్తావేం !" అన్నాను.

"నేనింకా బతికేవున్నానా ?" అంటూనే గిలగిల కొట్టుకోవడం మొదలెట్టింది పావుగంట అలా తన్నుకుంది. డాక్టర్ గుండె చూశాడు. మధ్యాహ్నం యింకో యింజెక్షన్ యిస్తానన్నవాడు యిప్పు డివ్వ నన్నాడు. నాలుగు పొట్లాలు యిచ్చాడు. బాధ భరించలేనప్పుడు, గంటకి తక్కువకాని వ్యవధితో, ఆ పొట్లాలు వేసుకోవాలన్నాడు. పతిని ఆమెవద్ద కూచోబెట్టి డాక్టర్‌తో వరండాలోకి వచ్చాను.

"ఏమనంటారు ?"

"గ్లూకోజూ, పాలూ, అయిసూ కలిపిన నీళ్ళు చెంచాతో, మింగుడు పడేటంతవరకూ, యిస్తూవుండండి. యింజెక్షన్ యివ్వడానికి గుండె అతి నీరసంగా ఉంది. యింజెక్షన్ యిచ్చినా ఒకటే, యివ్వకపోయినా ఒకటే. రాత్రి రెండు మూడు గంటల లోపున ఆమె చచ్చిపోతుంది."

పాదాలకింద గొయ్యి పడ్డట్టనిపించింది. "ఎంత డబ్బయినా ఆమెకోసం ఖర్చుపెడతాను. ఆమెని బతికించలేరూ ?" మతిలేని మాటలు—మతి వున్నవాడు అలా మాట్లాడుతాడా ?

నేను దిగజారిపోవడం కనిపెట్టి ధనరాజ్ అన్నాడు. "మీరు మనసు కలవరపెట్టుకోకండి. జాతస్య మరణం ధ్రువం—నిన్న సాయంత్రం ఈవేళకి ఆవిడెవరో మీకు తెలీదు. ఎందుకంత కంగారు పడతారు ? ఆవిడకి అయుర్దాయం ఉంటే బతుకుతుంది."

"మీరేమీ చెయ్యలేరా ?"

బుజం తడుతూ, "కథలు రాసే మీకు, డాక్టర్లు మందు లిస్తారు గాని ఆయుర్దాయం యివ్వలేరని, నేను చెప్పాలా ?" అన్నాడు.

"ఆమె చనిపోతుందంటారా ?"

"బతికివుంటే రేపు పొద్దున్న ఏడు గంటలకి ఫోన్ చెయ్యండి."

"బతకదనేగా మీరనేది ! ఆ రామనాధ్—ఆమెభర్త— ఎక్కడ వున్నాడో వెతకడం మనవిధిగా."

"ట్రాములు కట్టేసేవేళకైనా అతను రాకపోతాడా ? పన్నెండూ మూడుగంటల మధ్య ప్రాణం పోవచ్చు. పాపం- ఎవరి కెక్కడ రాసిపెట్టి ఉందోగదా !"

నాకు ముందు వెనకలు తోచలేదు. కళ్ళు చీకట్లు కమ్మాయి. యంత్రంమాదిరి గదిలోకి వచ్చాను. సేట్‌జీ ఒక కుర్చీమీదా వెంకటపతి ఒక కుర్చీమీదా కూచుని ఆమె అసహాయతగురించి విచారిస్తూ, నా ఉదారబుద్ధిని శ్లాఘిస్తున్నారు.

"మీకు దేవుడు తప్పకుండా మంచిచేస్తాడు," అన్నాడు సేట్‌జీ నన్ను ఉద్దేశించి. ఆమె ఆరాత్రి మరణిస్తుందని డాక్టర్ చెప్పిన సంగతి సేట్‌జీకి నేను చెప్పలేదు; వెంకటపతికూడా తెలివిగా దాచాడు ఆ విషయం. కాసేపు రోగాల గురించీ మందుల గురించీ మాట్లాడి సేట్‌జీ వెళ్తూ గుమ్మం

దగ్గిర నాతో అన్నాడు : "అతను—ఆ రామనాథ్—వొట్టి దగుల్బాజీ. మీరు ఆదుకోకపోతే ఆ అమాయకురాలు ఏమయేది ?"

తెల్లారేటప్పటికి ఆమె కష్టాలు తీరుతాయి గాబోలు ! ఈ దుర్భగజీవన నాటకానికి తెరపడుతుంది కాబోలు. అవమానాలూ, చిన్నచూపులూ, యాచనలూ లేకుండా ఈ తమస్సాంద్రపు ఆవలితీరం చేరుతుంది కాబోలు ! ఏమో!!

వెంకటపతి భోంచేసి వచ్చేందుకు వెళ్ళాడు. సాయింత్రం ఏడవుతోంది. ఆమె పక్కలో కూచుని పట్టుకుచ్చులాటి జుట్టు నిమురుతున్నాను. నిన్నటి సాయింత్రం—నాకు—ఈమె లేదు; రేపు సాయింత్రం—నాకు—ఈమె ఉండదు. తెల్లారే లోపున ఈ పసిడిదేహంలోని పరమాయువు మాయమవుతుందా ? రెండు చెక్కిళ్ళూ మృదువుగా స్పృశిస్తూ, చూపుడువేలితో నుదురుమీద రాస్తూ "మంజూ, నీకు బతకాలని లేదూ ?" అని అడిగాను.

"ఎందుకు బతకడం ?"

"నాకోసం."

"నేను మీకెందుకు ?"

"ఎందుకో నాకు తెలీదు. నువ్వు బతకాలి, బతికితీరాలి. నాకోసం నువ్వు బతకాలి, ఎందుకని అడగకు." నా కంఠం రోదనస్వరంతో వణికింది. ఆమె కళ్ళలో క్రొత్తలోకాలు వెలిగాయి. చెక్కిలిమీద వున్న నా చేతిని తన చేతిలోకి

తీసుకుని, చెంపమీద పెట్టుకు, ఆ చేతిని బంధిస్తున్నట్టుగా ఒక పక్కకి వరిగింది.

"మధ్యాహ్నం భోంచెయ్యలేనట్టు ఉంది. తొందరగా భోంచేసిరండి." ప్రేమించే స్త్రీలు మన అన్నపానాదుల గురించి ఒకటికి నాలుగుసార్లు కనుక్కుంటారని ఆనాడు నాకు తెలీదు.

"భోంచెయ్యాలని లేదు."

"వొద్దు! వొళ్ళు చెడిపోతుంది. నాకర్ని యిక్కడ వుండమని మీరు వెళ్ళిరండి"—అంటూ గెడ్డం పట్టుకుంది. మా యిద్దరిమధ్యా మాతోటే సమసిపోవలసిన చనువు వస్తోంది. ఆ చనువులోని అంతరార్థం మా ఆత్మలకే తెలుసు—లోకానికి తెలీదు.

పొద్దున్న, చనిపోతానని—తను—భయపడింది. ఈ పూట, డాక్టరు చెప్పడంవల్ల, చనిపోతుందని—నేను భయపడుతున్నాను. నేను భోంచేసి వచ్చేవేళకి, మంజు మొహానికీ చేతులకీ పౌడరు రాసుకుపడుకునుంది. పొద్దుట్నుంచీ అక్కర్లేకపోయిన పౌడరు యిప్పుడు ఎందుకు కావలసివచ్చిందో!

"మీరు వెళ్ళినతర్వాత ఒక వాంతి అయింది; మళ్ళీ నొప్పి వచ్చేటట్టు ఉంది."

"గ్లూకోజ్ వాటర్ తాగావా?"

"తాగడంచేతనే వాంతి వచ్చింది."

"పౌడరు ఎందుకు రాసుకున్నావు?"

"లవండర్ కూడా రాసుకోవాలనిపించింది. కాని సీసాలో లేదు."

వొద్దంటున్నా, నా గదిలోనుంచి లవండర్ సీసా తీసుకు వచ్చి ఆమెకి యిచ్చాను, బట్టలమీద చల్లుకుంది.

"వెంకటపతి ఏమనుకుంటాడు?"

"ఎవరాయన?"

"ఇందాక వచ్చిన స్నేహితుడు."

"మళ్ళీ వస్తాడా ఆయన?"

"రాత్రి మనకి సాయంగా యిక్కడే పడుకుంటాడు."

"బయట మడతమంచం వేయించి పడుకోమనండి. పాపం, ఆయన్ని కూడా శ్రమపెట్టడ మెందుకు?"

ఇంత తెలివిగా మాట్లాడుతున్న మనిషి రాత్రి రెండు గంటలలోపున ఎలా చనిపోతుంది? ధనరాజ్ చెప్పాడు; ఆమె చావు అమాంతం వస్తుందని, మాట్లాడుతూ మాట్లాడుతూ Collapse అవవచ్చునని. బహుశా మనసులో ఆమెకీ దృఢంగా తెలుసునేమో చచ్చిపోతానని. వెంకటపతి వొచ్చాడు; అతను బీడీ కాల్చుకుంటూ బయట మంచం మీద పడుకున్నాడు.

పది నిముషాలూ పావుగంటా మగతనిద్ర పోతూ లేస్తోంది మంజులత. రామనాధ్ వచ్చినా ప్రమాదంలేదనీ, తన పక్కలో అలా కూచుని వుండవలసిందనీ నిష్కర్షగా చెప్పింది. నేనూ వెంకటపతి మంచం పక్కనే పడుకున్నాము. తొమ్మి

దయింది, పదయింది. భర్త అయిపూ జాడాలేదు. వొద్దని మారాం చేస్తున్నప్పటికి పదింబావుకి కాసిని గ్లూకోజ్ నీళ్ళు పట్టాను; తాగింది. ఏదో భయం భయంగా ఉందంది. నాకూ మనసులో దుడుకుగానే ఉంది; మేకపోతు గాంభీర్యం చూపెట్టాను. గదిలో హండ్రెడ్ కాండిల్ బల్బు వెలుగుతోంది. కిటికీలని చూసి భయపడుతుందని కిటికీతలుపులు వేశాను. ఎలక్ట్రిక్ పంకా టక్ టక్ మంటోంది. అగరు ధూపం మత్తు కొద్దిగా తగ్గింది.

"చంద్రోదయమయితే గాని చావరటగా!"

మళ్ళీ ఈ మాటలు మాట్లాడుతుందని నేను అనుకోలేదు. మనసులోనుంచి ఆ భయోత్పాతం ఆమెకి పోలేదు.

"నీకేమీ ప్రాణాపాయం లేదని డాక్టర్ చెప్పాడు."

"మీకు అబద్ధమైనా చెప్పివుంటాడు; లేదా ఆయన కాపాటి తెలుసుకునే శక్తి అయినా లేకపోవాలి. నాకు చావు ఎలా వస్తుందో నాకు తెలుసు—శఫీమని గుండె ఆగి మరణిస్తానట. బాధ రాబోయేముందు గానీ, బాధ తీరిన పది పదిహేను నిముషాల్లోగాని ఆపని జరగవచ్చు."

"మంజూ, నువ్వు బతుకుతావు—నీకు తెలీదు" అంటూ ఆమె నుదుటిమీద ముద్దుపెట్టుకున్నాను.

ఆ రోగిష్టిమనిషి అదోలా నవ్వుతూ, "నన్ను ఎందుకు ముద్దెట్టుకున్నారు—తప్పు కాదూ?" అంది.

"తప్పూ లేదు, గిప్పూ లేదు." అంటూ ఆమె వెన్నెముక మీద చేతివేళ్ళతో హార్మోనియం వాయించాను.

"అయ్యో, నామీద మీకీ మమకారం ఎందుకు ?" అని దీనంగా, భూదేవిలా వాపోయింది.

పదకొండయింది—భర్త రాలేదు. వెంకటపతి మాటలు జ్ఞప్తికొచ్చాయిగాని మంజుని శిరీషపుష్పంలా ధరించగల ధైర్యం నాకొచ్చింది అమాంతం. రామనాథ్ వస్తాడూ, వచ్చినవాళ్ళలో జత—రాడూ, పోయినవాళ్ళలో ఒకడు. మంజు ఈ ఉపద్రవంనుంచి దాటితే, ఆ మెరుగురించిన సమస్తం నేను చూసుకుంటాను.

పన్నెండుకి యిరవై నిముషాలు వుందనగా వులిక్కిపడి లేచి, నావొళ్ళో తలపెట్టుకు పడుకుంది. పట్టుకుచ్చులాంటి జుట్టుని గోళ్ళతో నువ్వుతూ లాలిస్తున్నాను. మళ్ళీ కాస్త కునుకుపట్టిందామెకి. పన్నెండూ అయిదు నిముషాలకి ఒక్కసారి కెవ్వున కేకపెట్టింది. పక్కగదుల్లో వాళ్లు పరిగెత్తుకు వస్తారనుకున్నానుగాని రాలేదు. ఆఖరికి వెంకటపతికి కూడా మెలకువ రాలేదు.

"కడుపు నరాలు తోడేస్తున్నాయి. ఈ గదంతా గిరగిర తిరుగుతోంది. ఇంత చీకటిగా ఉందేమి ?"

మంజులత మనలోకంలోనుంచి వెళ్ళిపోతున్నట్టుంది. గదిలో అంత పెద్దదీపం వెలుగుతూవుండగా చీకటేమిటి ? ఆమెని దిండుమీద పడుకోబెట్టి వెంకటపతిని లేపనా ? అతను మాత్రం ఏం చెయ్యగలడు ? ఈ అపూర్వ బాంధవి మరణం నాచేతుల్లో ఉందా ? పెద్దపెట్టున ఏడుపొచ్చింది, ఏడవలేను. వొళ్ళు జలదరించింది.

3

"మంజూ!" అన్నాను నెమ్మదిగా.

"ఏమిటండీ?"

"కలవరిస్తున్నావు."

"కలవరింత కాదు. ఏదో అయోమయంగా ఉంది. నన్ను వొదిలి వెళ్ళకండి"

"నువ్వు నా మంజువి. నాకోసం బతుకుతావు. నిన్ను నేను బతికించుకుంటాను. ప్రేమలో అమృతానికి వుండే గుణం ఉందన్నారు. అంచేత, నువ్వు బతక్క తప్పదు."

ఆమె బతికింది. సులువుగా ఒక్క మాటలో ఆ సంగతి ఈనాడు చెబుతున్నాను గాని, ఆనాడు తెల్లవారుజాము నాలుగు గంటలదాకా ఎంత బాధపడింది మంజు! విలవిల తన్నుకునే ఆమె పాంచభౌతికశరీరాన్ని చూసి నేనెంత ఏడ్చాను! బాధలూ కన్నీళ్ళూ కాలమనే మహార్ణవంలో కలిసిపోతాయి కదా! నా మంజు నా కోసం మృత్యువుతో హోరాహోరిని పోరాడింది. ఎంత అహం—నా మంజు, నా కోసం; మంజూ నేనూ జీవితంలో కలుసుకోము. కలుసుకోకపోయినప్పటికీ ఎంత అహం!

మర్నాడు పొద్దున్న ధనరాజ్ మంజులత బతకడం 'మిరకిల్' అన్నాడు. ఆ సాయింత్రం ఆమెకింక ప్రాణభయం లేదన్నాడు. ప్రాణాపాయస్థితి దాటిన తర్వాత ఎర్రదుద్దులు ఆమె చేతిలో పెట్టాను.

"యివి మీకెలా వచ్చాయి?"

"యివి యిద్దామనే నిన్నపొద్దున్న మీ గదిలోకివచ్చి జన్మజన్మాలకీ మరుపురాని అనుబంధం ఏర్పాటు చేసుకున్నాను."

మంజులత నీరసంగా కాక శృంగారాన్ని వొలకబోస్తూ నవ్వింది.

"రామనాథ్ రాడాయిక ?" అన్నాను.—నేను అడగ కూడని ప్రశ్నే, కాని అడక్క తప్పదు.

"వస్తాడు—ఈ సాయింత్రం తప్పకుండా వస్తాడు."

ఆమె చెప్పినట్టుగానే సాయింత్రంవేళ రామనాథ్ వచ్చాడు. భార్యాభర్తలు ఏమి మాట్లాడుకున్నారో తెలీదు గాని కన్నీళ్ళతో నాకు కృతజ్ఞత తెలిపాడు. మరుసటి ఉదయం అతను బెంగుళూరు వెళ్ళాడు,—ఆ సంగతి డాక్టరు వచ్చినప్పుడు మంజులత చెప్పేదాకా నాకు తెలీదు.

"ఎప్పుడొస్తాడు ?"

"రేపే వస్తానన్నాడు. రాగలడో, రాలేడో ! మా బ్రదర్ కి టెలిగ్రాం యివ్వండి—మావాళ్ళింటికి వెళ్ళి పోతాను."

"ఇక్కడ వుండకూడదా ?"

"మీకు తెలీదు—చిన్నతనం." అలా అన్నందుకు కాసేపు అలిగాను-చటుక్కున జ్ఞాపకం వచ్చి "దుద్దులేవి ?" అన్నాను.

"యివ్వలేదు. తలగడకింద దాచాను. మీరు సేట్ జీ దగ్గిర్నుంచి తీసుకున్నట్టు అతనికి తెలీదు."

మంజులత, నాలుగురోజుల్లో ఎంతో చనువయింది. నాతో చిన్నపిల్లలాగా ఆడుకునేది; నన్ను ఆడించేది. స్త్రీ మనసివ్వడమంటే ఏమిటో అంతవరకూ పుస్తకాలలో చదివానేగాని అనుభవంలో లేదు. మంజులతకి జుట్టుదువ్వడం, పౌడర్ రాయడం నా డ్యూటీస్.

సాయంత్రం అయివస్తుంది. పక్క డాబా మీద పదహారు పద్దెనిమిదేళ్ళ అమ్మాయి తమ్ముడి గాలిపటం ఎగరవేస్తోంది. మంజులత డ్రెస్సింగ్ టేబుల్ ముందు కూచుని వుంది. నేను పక్కన నుంచుని ఆమె మొహంమీద యార్డ్లీస్ మెత్తుతున్నాను. గాలిపటం ఎగరవేస్తున్న అమ్మాయిని చూపి మంజులత ఛటాలున అడిగింది : "అలాటి అందమైన పిల్లని మీరు పెళ్ళిచేసుకోకూడదూ ?"

"నీకంటె అందంగా ఉందా ఆ అమ్మాయి ?"

మంజులత కన్నీళ్ళు అద్దంలోనుంచి కనిపించాయి. ఇట్టే వెనక్కి తిరిగి నా చెంపలు తన చేతుల్లోకి తీసుకు, నన్ను దగ్గిరికి రమ్మని ముద్దెట్టుకుంది. బతుకు పండినట్లనిపించింది. పుష్కరం గడిచినా ఆ ముద్దు గురించిన జ్ఞాపకం జీవితానికి పరిమళ మాపాదిస్తోంది. ఆమె పాదాల దగ్గిర కూచుని వొళ్ళో తలపెట్టుకున్నాను.

"మీ ఋణం ఈ జీవితంలో నేను తీర్చుకోలేను. మనకి జన్మలనేవే వుంటే, మరొక జన్మలో కలుసుకోకపోము. ఈ జన్మలో నేను మీకు వనికిరాను. ఏరుమాల్ తో నా కన్నీళ్ళు

తుడిచారో అది నాది; ఈ ఎఱ్ఱ ముద్దులు మీవి, మీ రెవర్ని పెళ్ళి చేసుకుంటారో ఆమెకి యివి యివ్వండి. రేపు మా బ్రదర్ వస్తాడు. ఈ ఒక్క రోజూ మనం కన్నీళ్ళతో గడప వద్దు. అడవిపిట్టలా నేను మీ దగ్గిరికి వచ్చి వాలాను; అలానే వెళ్ళిపోతాను. బాధపడకుండా, నన్ను నవ్వుతూ రైలెక్కించండి. నేను మీకు తగనని మీకు తెలుసు; కాని బంధన వొదుల్చుకోలేక బాధపడుతున్నారు."

మంజులత నిజం చెప్పినప్పటికీ ఆమె మాటలన్నీ నేను వొప్పుకోలేకపోయాను. నా పిరమిడ్ కెర్‌చీఫ్ తాను తీసుకుని, ఎఱ్ఱదుద్దులు నా చేతిలో పెట్టింది. మనుషులమే విడిపోతున్నప్పుడు చిహ్నాలుమాత్ర మెందుకన్నాను. నవ్వి, ముక్కుపట్టుకు, లెంపలు వాయించింది. స్త్రీ సహజమైన చాతుర్యంవల్ల, రైలుదగ్గిరికి వెళ్ళేవరకూ, తన కొంగుని కట్టుకు తిప్పుకుంది నన్ను.

రైలు కింకా యిరవై నిమిషాల టైము ఉంది. బ్రదర్ సామాను సర్దుకుని పెట్లో కూచున్నాడు, నేనూ మంజులతా యింజను చివరిదాకా నడుచుకుంటూ పోయాం. సాయంత్రం నేను ప్రజెంటుగా యిచ్చిన తెల్లచీరె కట్టుకుంది; ఊదా జాకెట్ వేసుకుంది. జుట్టు అందంగా దువ్వుకు, నాజూకుగా లేత తమలపాకులా కనిపిస్తోంది. మనుషుల రద్దీలేనిచోట నుంచున్నాము.

"నేను మిమ్మల్ని వొదిలి వెళ్ళలేకుండా వున్నాను. కాని వెళ్ళక తప్పదు." కంటి ముత్యాలు మెరిశాయి. దగ్గిరకి

తీసుకునేందుకు అది జనసమ్మర్దం గల ప్రదేశం. "మీరు చేసినదానికి నేను మీ కేమీ యివ్వలేకపోయాను గదా !"

నాలోని పురుషుడు నిద్రించాడు. ఆమె ఆత్మ నిజ స్వరూపం గోచరమయింది. "ఛీ—అలా అనుకోకు, నువ్వు ఎక్కడో అక్కడ సుఖంగా ఉండాలి. మంజుని నేను బతికించుకున్నాను జన్మ జన్మాలకీ 'యిది' నా మంజూయే !"

బాగా వెలుగులోకి వచ్చేదాకా చెట్టాపట్టాలు వేసుకు నడిచాము. హృదయావేదనని మరుగు పరచ ప్రయత్నించే మా తెచ్చికోలు నవ్వులు, వర్షంపడ్డ తర్వాత కాసిన ఎండ లాటివి. బ్రదర్ వెర్రిగా చూస్తున్నప్పటికీ, రైలు కదిలేదాకా మంజు చెయ్యి నా చేతిలో ఉంది. మాంగుళూర్ మెయిల్ మా యిద్దరి చేతులూ విడదీసింది. అందుకనే నాకు మాంగుళూర్ మెయిల్ అంటే అంత కోపం !

మంజులత ఏమయిందో నన్ను అడక్కండి. 'దేవదాసు' లోని పార్వతి ఏమయిందో శరత్ బాబు చెప్పలేకపోయినట్టే, నేనూ చెప్పలేను. నా మంజులత పార్వతంత గొప్పది కాదు. చెప్పలేకపోవడానికి ఉదాహరణగా మాత్రమే ఆ ప్రసక్తి తెచ్చాను. పుష్కరం గడిచింది. మంజులత ఈ నాడు ఒక స్మృతి. ఆ స్మృతిని ఉన్నదున్నట్టుగా కాయితం మీద కెక్కించాను; మీరు చదివారు. ఒక్క విషయం; నా భార్య చెవులకున్న ఎర్రదుద్దులు నిజానికి మంజులతవి.

అందీ అందని చేలాంచలం

కరుణాకరం ఛటాలున ఆగాడు. ఎవరామె? నిజంగా సుమిత్రేనా? నిదానించి పెట్టెలోకి తొంగిచూశాడు. అదుగో మెడమీద పుట్టుమచ్చ. ఆమే నిశ్చయంగా ఆమే: తనిప్పుడేం చేయాలి? గుర్తించనట్టు తొలిగిపోతే! పదేళ్ళతరవాత కలుసుకుంటున్నాంగా—ఎందుకు పల్కరించకూడదు!

మెరుపులా మెరిసే స్వర్ణఘడియల్లో మనసేమి నిశ్చయానికి రాగలదు? డోలాయమానంగా వుంటుంది. సుమిత్ర ఆనవాలు పట్టేసింది. 'కరుణ్' అంది పెద్దపెట్టున, కరుణాకరం దొరికిపోయాడు; దొంగ దొరికాడు.

ఫస్టుక్లాస్ పెట్టెలోనుంచి సుమిత్ర ప్లాట్ఫారంమీదికి గభాలున దూకింది. ఆమె చేసిన కరస్పర్శని 'షేక్ హాండ్' అనడం న్యాయంకాదు. విడిపోయి, దూరమై, ఏవిధి బలం వల్లనో అప్రయత్నంగా కలుసుకున్న చేతుల కలయిక అది.

సుమిత్రచేతిని తన చేతిలోకి తీసుకున్న కరుణాకరం నిలువెల్లా కంపించాడు. ఆ జలదరింపుతో అతనికళ్లు చెమర్చడం సుమిత్ర గమనించిందా? లేదు. అతనుమాత్రం మాటలు రాక నుంచున్నాడు. ఒక్కొక్కవేళ అలాటిది. ఎంత మాటకారికీకూడా మాటలు కరువవుతాయి.

"ఎక్కడికి వెళ్తున్నావ్? ఎక్కడ ఉంటున్నావ్? ఏం చేస్తున్నావ్?" సుమిత్రకి యింకా ఎన్నో అడగాలని ఉంది,

ప్లాట్‌ఫారంమీద వచ్చీపోయేవారూ, పక్కపెట్టెల్లోవారూ వీరినే పరకాయించి చూస్తున్నారు. వారు చూడటంలో తప్పులేదు. సుమిత్రవేషం అలావుంది. ఆమె ఇద్దరుపిల్లలతల్లి అంటే ఒకపట్టాన నమ్మరు. మాతృత్వంవల్ల ఆమె అందం చెడలేదు సరికదా ద్విగుణీకృతమైంది. దబ్బపండు లాటి ఛాయలోవుండే గునిషేమో, సన్నజరీవున్న ఎర్రటి క్రేపు సిల్కుచీరె, ఆమె విగ్రహానికి నిండిచ్చింది, జడ కత్తిరించే యించుకుంది కాబోలు—పార్సీ వాళ్ళలా బాబ్. ఆ బాబ్డ్ హెయిర్‌కికట్టిన నీలంరిబ్బనూ, కాళ్ళకివేసుకున్న నీలంప్లాస్టిక్ చెప్పులూ, నీలం సిల్కు బ్లవుజూ చూసి, సుమిత్రం అందాలు జేసుకోవడంలో నాటికీ నేటికి తీసిపోలేదనుకున్నాడు కరుణాకరం. పదివేలుచేసే వజ్రాలహారం వేసుకోగలిగిన తాహతు వుందిగాని, మెళ్లోవున్న సన్నటిగొలుసు సువర్ణం ఆమె వొంటిమీద ఎలా తళుక్కుమనేది చూపుతుంది. చేతిక గాజుల్లేవు—వాచీ, ఫస్టుక్లాసు పెట్టెలో ఒక్కతె, అంత వరకూ కిమ్మనకుండా కూచున్నమనిషి, ముప్ఫయ్యేళ్ళ మొగాణ్ణిచూసి, ప్లాట్‌ఫారంమీదికి దూకితే, లోకం తన రెండుకళ్ళకీ మరో రెండుకళ్ళు అప్పుతెచ్చుకు మరీచూస్తుంది.

సుమిత్ర చూపువాసి లావయింది. ఎత్తు మహాఅయితే ఒక అంగుళం పెరిగిందేమో! డ్రెస్ వేసుకోవడం వెనకే నయం. ఇప్పుడు చాలా Voluptuous గా ఉంది. పెదిమలకీ బుగ్గలకీ రంగేసుకోలేదు. వానిటీబాగ్ లేకేం—కంపార్టు మెంటులో పడేసింది.

"ఏం కరుణ్, ఎక్కడికి వెళ్తున్నావో చెప్పవ్ ?"

"ఎక్కడికీ లేదు. మద్రాస్ వొదిలి నేనెక్కడికి వెళ్తాను? ఇదే నా జననీ, జన్మభూమి.

"మద్రాసులోనే వున్నావా యిన్నేళ్ళబట్టీ ?" ఆశ్చర్యం వుట్టిపడుతూ అడిగింది సుమిత్ర.

"ఊఁ, ఆ యుద్ధపు హడావిడిలో మినహా."

"మద్రాస్ మీద బాంబులు పడతాయనే భయ పడ్డావా ?" —

"పడ్డాయిగా శాంపిల్ కి."

ఇద్దరూ నవ్వుకొన్నారు.

"మెయిల్ కదిలేందుకు యింకా ఎంత టైముంది ?"

"పదినిముషాలు."

"అయ్యో పదినిముషాలే !"

"సరిగా తొమ్మిది నిముషాలే !"

"కంపార్టుమెంటులో కూచుందాం, రా."

"నన్నెక్కనీరు, లేడీస్ కంపార్టుమెంటు."

"నువ్వూ బొంబాయి వస్తున్నావా ?"

"ఉహూ, ఎవరో ఫ్రెండుని ఎక్కించడానికి వచ్చాను. సెకండ్ బోగీలోనో థర్డుబోగీలోనో ఉన్నాడు."

"మళ్ళీ వెళ్ళాలా అక్కడికి."

"అక్కర్లేదు"

"మనం కలుసుకోవడం తమాషాగా లేదు ?"

"నేను అనుకుంటూనే వున్నా–ఎప్పుడో ఒకరోజున మన మిలా కలుసుకుంటామని" అన్నాడు కరుణాకరం

"కలుసుకొని..." రతీదేవిలా కనిపించింది సుమిత్ర.

"మన పదేళ్ళ జీవితాన్ని సమీక్షిస్తామని"

కరుణాకరానికి సుమిత్రని ఆగిపొమ్మని అడగాలనివుంది. కోరిక నాలిక చివర నృత్యంచేస్తోంది. ఇవ్వాళకి మా యింట్లో వుండి—అని అనగలడా? అంటే—వుండిపోతుందా? ఆమెకి తెలిసినవాళ్లూ, దూరపుబంధువులూ మద్రాసులో వుండకుండా వుంటారా? సుమిత్రకి కూడా లోకం అంటే జడుపా? అయినా అడుగుదామనుకున్నాడు కరుణాకరం. కాని, ఏవిధంగా అడగడం? ఏమిటీ మధువనస్వప్నం?

"బొంబయి ప్లేనుమీదపోక రైల్లో ఎందుకు?"

"మా పెదమామగారి కూతురూ అల్లుడూ హంపీ వెళ్ళారు. రేపు ఉదయం గుంటకల్‌లో నన్ను కలుసుకుంటారు."

"నువ్విలా వెళ్ళి పోవడం బావుండలేదు. ఈపూటకి మా యింట్లో వుండకూడదూ? రేపు పొద్దున్నే ఎక్స్‌ప్రెస్‌కి వెళ్ళవచ్చు"

సుమిత్ర తృటికాలం ఆలోచించిందో లేదో! "సామాను దింపించు" అంది. కరుణాకరం సుఖదుఃఖాలెన్నో అనుభవించాడు. కాని, ఈసాయంత్రం అతని వ్యవహారం సుఖదుఃఖ ద్వంద్వాతీతంగా ఉంది. బెట్టూ, సిగ్గూ, బెదురూ లేక,

"పద మీరాయింటికి" అనే సుమిత్ర సినిమాని కరుణాకరం కంగారుపడ్డాడు.

* * * *

పదేళ్ళనాటిమాట. కరుణాకరానికి యిరవై వుండేవో లేవో! "లా" చదువుకుంటున్న రోజులు. కరుణాకరం తలిదండ్రులు బాగా డబ్బున్నవారూ కాదు; బీదవారూ కాదు. అంచేత కరుణాకరం అభిరుచులూ, అభిప్రాయాలూ మధ్యే మార్గాన. బసవరాజు పాటలూ, కృష్ణశాస్త్రి గేయాలూ, ఇబ్సన్ పలుకులూ అతనికి ఇష్టంగా వుండేవి. మిగతా మిత్రులకి మల్లే ఆదర్శాలు మాట్లాడేవాడు కాని, అవి మాట్లాడటానికి కాదు, జీవించడానికని తెలిసేది కాదు.

కరుణాకరానికి నటేశ మొదలియార్‌తో ప్రథమపరిచయం క్రవున్ టాకీసులో కలిగింది. జీవితాన్ని పెనవేసి పీల్చే సంబంధాల ప్రథమదశ యిలాగే హేతువుకి దొరకనంత తమాషాగా ఉంటుంది. వాం రారోజున చూసినది తమిళ స్టంట్ ఫిలిం. నటేశ మొదలియార్ వెంట అతని భార్యాబిడ్డలు ఉన్నారా అంటే అదీ లేదు. నటేశం వొక్కడే సినిమాకొచ్చాడు. రూపాయిన్నర సీట్లలో ఆరో జెంతో మంది లేరు. వీరిద్దరూ పక్కపక్కగా కూచున్నారు. ఫిలింను దూషించడంలోనూ, నటించిన తారామణి వేర్పుని శ్లాఘించడంలోనూ కరుణాకరం, నటేశ మొదలియారూ ఏకీభవించారు. రైలు పరిచయం రైలు దిగేదాకా—అలాగే

సినిమా పరిచయం. ఆపైన వెంటనే దీపాలు వేశారు. నటేశ మొదలియార్ కరుణాకరం మొహంచూసి, "మీరేం జేస్తున్నారు" అన్నాడు.

"చదువుకుంటున్నా, లా."

అంతటితో సంభాషణ ఆఖరు కావలిసింది—కాని బయట దడదడ వర్షంపడుతూంది. కార్లున్న వారికి వర్షం పడితేనేం, పిడుగులు రాలితేనేం? మొదలియార్ కార్ని డ్రయివర్ గేటుదగ్గిరికి తీసుకువచ్చాడు. నటేశన్ వెనక్కితిరిగి, "రండి మీరుకూడా. ఎక్కడైనా Drop చేస్తాను" అన్నాడు కరుణాకరంతో.

కరుణాకరానికి పెద్ద సంతోషమైంది. మద్రాసులో ఎంత మంచివాళ్లుంటారు! తనింతవరకూ తెలుగుపట్నాల్లో చదువుకొని ఈయేడే మద్రాసు వచ్చాడు. ఈ మొదలియార్ ది ఎంత మంచిస్వభావం—లేకపోతే తనకెందుకివ్వాలి ఈ Lift. మొదలియార్ తనని వాల్‌టాక్సురోడ్‌లో, తన గదిముందు దించినపుడు, ఆయనకి కృతజ్ఞత ఎలా తెలపాలో తెలీక నానా యిబ్బందీపడ్డాడు కరుణాకరం. నటేశం కరుణాకరానికి తన విజిటింగ్ కార్డు యిచ్చి పై ఆదివారం సాయంత్రం నాలుగ్గంటలవేళ రమ్మని ఆహ్వానించాడు.

వర్షంలో, నేరుగా మెయిన్‌రోడ్ మీదనుంచి పోక, చుట్టు తిరిగివచ్చి, తనను గదిముందు దించివెళ్ళిన సత్పురుషుడి పరిచయం పోగొట్టుకుంటాడా కరుణాకరం? ఆదివారం మూడు

గంటల దూరమైతే అయిదు నిముషాలకి హాజరయ్యాడు నటేశం బంగళాముందు. బంగళా పెద్దది, విశాలమైన కాంపవుండూ, పూలచెట్లూ వున్నాయి. కరుణాకరం సూటూ, టై వేసుకోకపోతే వాచ్‌మేన్ అటకాయించేవాడే! డ్రాయింగ్ రూమ్‌లో సోఫాలో కూచునివున్నాడు నటేశం. కరుణాకరం పక్కనున్న మరోసోఫాలో చతికిలబడ్డాడో లేదో, సర్వెంట్ బాయ్ టీ బిస్కట్లూ తీసుకువచ్చి, అతనిముందు పెట్టాడు. పెద్దపెద్ద బంగాళాలూ, అకారణ ఆతిథ్యాలూ తెలీని కరుణాకరం నటేశం చేస్తున్న మర్యాదకి విస్తుబోవడంలో వింతేమిటి ?

ఇక నటేశం సంగతి. నటేశమొదలియార్ మంచివాడూ కాదూ, చెడ్డవాడూ కాదు. కరుణాకరానికి టీ బిస్కట్లు యిచ్చి సన్నాహమూ నాలుగు కబుర్లు చెప్పడం—"కాళ్ళు కడుక్కుని కాసిని మంచితీర్థం పుచ్చుకో—మనవాళ్ళంతా బాగున్నారా" అని పల్లెటూళ్ళలో అడగటంలాటిది. తన యిరవైయేళ్ళ జీవితంలో కరుణాకరాన్ని అంత ఆదరించి మాట్లాడినవారెవరూ లేరు కనక యిదంతా కొత్తగావుంది. కాసేపు రాజకీయాలూ, రాబోయేయుద్ధం (యిది 1939 సంగతి) తయారీలోవున్న చిత్రాలూ మాట్లాడారు. ఇంతలో పదేళ్ళపిల్ల ఒకతె వచ్చి, "అక్కతో నన్నుకూడా సినిమాకి తీసుకు వెళ్ళవ్ ?" అంది.

"నువ్వూ, మీఅమ్మా చూశారుగా, అక్క చూడలేదట. అంచేత దానిని తీసుకు వెళుతున్నాను."

"నేను మళ్ళీ చూస్తాను—"

"ఆయన్నడుగు—ఒకే సినిమా రెండుసార్లు చూడవచ్చు నేమో?"

నరేశం కలుపుగోలుతనానికి కరుణాకరం ఆనందభరితు డయాడు. ఆపదేళ్ళపిల్ల కరుణాకరంవంక లేడిచూపులు చూసి కాసేపు యిటూ అటూ తిరిగి లోపలికి వెళ్ళి పోయింది.

"మీరు సినిమాకి వెళ్తున్నట్టున్నారు ఇంక నేనువెళ్తాను. Many thanks for your kindness."

"ఉండండి" అంటూండగా పదహారు పదిహేడేళ్ళ మ్మాయి వచ్చి, "పెదనాన్నా, ఊర్మిళ కిందపడి పొర్లి ఏడు స్తోంది. సినిమాకి తీసుకువెళ్తానని చెప్పూ దానితోటి" ఆపద హారు పదిహేడేళ్ళమ్మాయి కరుణాకరంవైపు చూసింది— కాని అతనితో నాకేంపని అన్నట్టు, పెదనాన్నని ఉద్దేశించి, ఊర్మిళ ఆకతాయితనం చెప్పింది.

"మొన్న రాత్రి వాల్టాక్సురోడ్‌లో దించానన్నాను—ఈయనే—"లా" చదువుతున్నారు."

ఆ అమ్మాయి నమస్కారంచేసింది. కరుణాకరం లేచి నుంచుని నమస్కృతు లందుకుంటూ ప్రతినమస్కారం చేశాడు.

"మా అమ్మాయే—సుమిత్ర. స్కూలుఫైనలు పాస యింది"

"చదవడం మానేశారా ?"

"వాళ్ళమ్మ జబ్బుమనిషి. తను బతికుండగానే దానికి మూడుముళ్ళూ పడాలంటుంది."

"నువ్వు చెప్తే వినదేమిటి అమ్మ! నీకూ నేఁ పంక చదవడ మిష్టంలేకనే మానిపించావ్ !"

"మనకెందుకే అమ్మా చదువులు? ఉన్నది చూసుకుంటే చాలు"

కరుణాకరానికి సంభాషణలో జొంపడాలని వుంది. అవ కాశంకోసం చూస్తున్నాడు.

"మీరు చూశారా 'వహ;'" సుమిత్ర అడిగింది.

"లేదండి"

"చాలా బావుంటుందట. మా ఫ్రెండ్సంతా చెప్పారు"

"అయితే మీరుకూడా మాతో ఎందుకు రాకూడదూ?" అన్నాడు నటేశం. అది ప్రశ్నార్థకమా, ఆశ్చర్యార్థ కమా? బతికిపోయాడు కరుణాకరం. నిక్షేపంగా వస్తాడు. కాని, ఈ ప్రపంచమంతా కొత్తగా ఉంది అతనికి. సినీమాలో నటేశ మొదలియార్ సుమిత్రకీ కరుణాకరానికీ మధ్య కూచున్నా చిత్రాన్ని పొగడటంలో యిద్దరితో ఏకీభవిస్తూ, ఊర్మిళకి రెండు కప్పులు ఐస్‌క్రీమ్ పెట్టించాడు.

ఆపైన కథంతా సవ్యంగా దివ్యంగా మనోజ్ఞంగా రామ ణీయకంగా నడిచింది. నటేశం అన్నకూతురు సుమిత్ర. ఆ అన్నగారు పరమపదించి చాలాకాల మవుతుంది. నటేశానికి

పిత్రార్జితం బంగాళాలూ, కలపవ్యాపారం ఉన్నాయి. వొదిన గారు జబ్బుమనిషి అవటంచేత అన్నగారి కూతురూ కొడుకూ (సుమిత్ర కంటె చిన్నవాడు) నటేశందగ్గిరే పెరుగుతూ వచ్చారు. సుమిత్రకి రెండు మూడు మంచిసంబంధాలున్నాయి. ఈ వేసంగిలో ఏదో ఒకటి నిశ్చయం చేదామనుకుంటున్నారు.

రెండు నెలలు గడిచేటప్పటికి నటేశం కరుణాకరాన్ని ఈ భవనప్రాంగణంలో ప్రవేశపెట్టడంలో నిమిత్తమాత్రుడా అని తోచింది, సుమిత్రా కరుణాకరాల ప్రణయాన్ని [illegible] కూడా తెలుసుకోగలిగింది. ఇద్దరూ దాపరికం లేకుండా ప్రవర్తించేవారు. దాచవలసిందేముంది? వయసులోవున్న అమ్మాయి వయసులోవున్న అబ్బాయిని ప్రేమిస్తోంది. అమ్మాయి తమది—నిప్పులాంటిపిల్ల; తెలివితక్కువ రకం కాదు. అబ్బాయి చామనచాయగా వున్నా రూపసి. ముక్కూ మొహం బావుంటాయి. వయసుకి తగిన రూపం విద్యా ఉన్నాయి. డబ్బా? తమకున్నది చాలు. ఒక్క యేడాది జరిగితే ప్లీడరు పట్టా పుచ్చుకుంటాడు. సూటూ టై లేకపోతే తనని లోనికి రానిస్తాడా అనుకున్న వాచ్‌మేన్, అబ్బాయిగారు సాయంత్రం వచ్చేవేళకి పూలగుత్తి కోసి, గేటుదగ్గిర అందిస్తున్నాడు. అది అబ్బాయిగారు అమ్మాయిగారికి బహూకరిస్తారు.

కరుణాకరం అదృష్టం ఒకరికి చెప్పడానికి వీల్లేనిది; చెప్పినా అర్థంకానిది. క్రిస్టమస్ సెలవులకి యింటికి అనగా

స్వగ్రామం - వెళ్ళడం మానేశాడు. పరీక్షకి కష్టపడిచదవా లని అబద్ధం రాశాడు. ఏమైతేనేం, సుమిత్ర రాజబాట కరుణాకరం తన ప్రియుడని స్పష్టంగా అంటుంటే. ఆత్మీయు లకి ఆమెమనసు తెలుసు. కాని కరుణాకరం తండ్రిచాటు వాడు. అతను బ్రాహ్మలబ్బాయి కావచ్చుగాని సంస్కార దృష్ట్యా సుమిత్రదే ఉత్తమసంస్కారం.

కరుణాకరం యింట్లో అందరికీ చనువయ్యాడు. వరసవర సనా అందర్నీ పిలిచేవాడు. ఇరుగూపొరుగూ పప్పన్నం ఎప్పుడనేవారు, నటేశానికి కాబోయే అల్లుడని అందరూ అనుకోసాగారు. ఇలా వుండగా......

సాయంత్రం అయిదున్నర అవుతుంది. సుమిత్ర కింద కనిపించలేదు. మేడమీద వుంటుందని తిన్నగా ఆమె గది దగ్గిరికిపోయాడు. వోరగావున్న తలుపు లోనికితోశాడు. డ్రసింగ్ టేబుల్ ముందు కూచుని టాయిలెట్ చేసుకుం టోంది. తెల్లటిచీరె ధరించింది. యింకా జడ అల్లుకోలేదు. బాడీ ఒక్కటే వేసుకొని వుండటంవల్ల కరుణాకరం ప్రవేశం అద్దంలోనుంచి చూసి పైట భుజంమీదకి లాక్కుని, 'హల్లో' అని ముద్దుచేస్తూ అతన్ని ఆహ్వానించింది. కరుణాకరం దగ్గిరికి వెళ్ళి, యిద్దరిమొహాలూ అద్దంలో పరికించాడు. 'రేపు పెళ్ళిలో అలాగే ఫోటో తీయించుకుందాం'' అంటూ అతని బుగ్గ గిల్లింది. అందుకు పరిహారంగా ఆమె రెండు చెక్కిళ్ళనీ నుదిటినీ, పాపిటినీ. మెడనీ ముద్దెట్టుకున్నాడు. జడ అల్లుకో

వడం అయినతర్వాత "ఒక్కసారి బయటికి వెళ్లు" అంది సుమిత్ర.

"ఏం ?"

"నేను జాకెట్టు వేసుకోవాలి."

"వెళ్ళను" అన్నాడు, ప్రేమ నేర్పే ముద్దులు గుడుస్తూ.

"బయటికి గెంటి తలుపేసుకుంటాను" అంది సుమిత్ర.

కరుణాకరం మొహంలో కాస్త కోపం కనిపించింది. సుమిత్ర తక్షణం కనిపెట్టి, 'మా బాబువి కదూ, నువ్వు మంచివాడివి' అంటూ గడ్డం పుచ్చుకు బతిమాలి, తన పెదవులతని పెదవులకి అందించింది. వారి ప్రత్యేక ముద్దుల్లో ఒకటి. కరుణాకరం ఆమెని పొదివి పట్టుకున్నాడేగాని వొదిలిపెట్ట బుద్ధవలేదు. సుమిత్ర నెమ్మదిగా కౌగిలి విడిపించుకొని కరుణాకరాన్ని గుమ్మం వెలుపల నుంచోబెట్టి, తనులోపల గడి వేసుకొని జాకెట్టుమార్చుకొని, మళ్ళీ మామూలు చిలకలా కిలకిల్లాడటం మొదలెట్టింది.

కరుణాకరానికి సుమిత్రమీద తీవ్రవాంఛ చెలరేగింది. అతని మనసు ఏవో కుయుక్తులు పన్నుతోంది. కాళ్ళమీద పడైనా సుమిత్రని బతిమాలుకోవాలనిపిస్తోంది. మూడు నెలలనుంచీ లేని చిత్తసంక్షోభం ఈ సాయంత్ర మెందుకు పుట్టిందో!

ఇంట్లో అందరూ తలో పని మీదా వున్నారు. ఇంకా [illegible]య్య రాలేదు. ఏవో కారణం కల్పించి సుమిత్రని

మేడమీదికి తీసుకువచ్చాడు కరుణాకరం. సుమిత్ర తన గదిలో స్విచ్ నొక్కబోతూ వుండగా వారించి, అమాంతం తనకౌగిలిలోకి తీసుకున్నాడు. సుమిత్రకి ఇలాంటి చీకటిముద్దు అలవాటయాయి కనక ఎదురు చెప్పలేదు. ఆమెను బిగికౌగిలిలో బంధించి అన్నాడు: 'ఈ రాత్రి నిన్ను వొదలలేను సుమిత్రా.' అతని వేడిశ్వాస ఆమె చెంపల్ని తాకుతోంది. సుమిత్ర రాయీ రప్పా కాదు. రక్తమాంసాలున్న మనిషి. 'కరుణ్, దీపం వెయ్యనీ' అంది జాలిగా.

"వొద్దు—వొద్దు."

"నేనెక్కడికిపోతాను, కరుణ్! వెలుతురంటే అంత భయమెందుకు?"

"నాకు వెలుతురొద్దు—చీకటే కావాలి."

"వెర్రివాడివి, కరుణ్, వెలుతురులో నన్నుజూస్తే భయమేస్తుందా?"

"అవును."

అతను వొప్పుకున్న నిజానికి ఆమె పారవశ్యం చెందింది. అభ్యంతరం చెప్పదలుచుకోలేదు, ఎందుకంటే—అతన్ని నమ్మింది. తను లొంబడి పోతున్నాననే భయం ఆమెని ఒక పక్క పీడిస్తూనేవుంది. మంచంమీద కూచుని కరుణ్ తల నిమురుతూ, లాలిస్తూ మనసు మార్చగల ననుకుంటూ, ఆఖరికి అతని వొళ్ళోకి వొరిగిపోయింది.

మెట్లు దిగుతున్నప్పుడు గాబోలు అతని భుజంమీద చెయ్యేసి, "కరుణ్, మనం తొందరలో పెళ్ళి చేసుకోకపోతే నాకు మనస్తాపం కలుగుతుంది."

"అలాగే—నాదేం ఆలశ్యం, తొందరగా ముహూర్తం పెట్టించు" అన్నాడు కరుణాకరం

ఆ తరువాత సుమిత్ర ఏనాడూ కరుణాకరాన్ని కాదన లేదు. ఏదో పీటలుచూసుకొని అతనితో మేడమీదికి వచ్చేది. జబ్బుమనిషికి ప్రాణంమీదికి రావడంవల్ల ముహూర్త నిశ్చయం అనివార్యంగా ఆలస్యమయింది.

జబ్బుమనిషి ఒక దుష్టనక్షత్రాన యిహలోకయాత్ర పూర్తిచేసింది. ఆమె చనిపోయేవేళ కరుణ్ సుమిత్రా ఆమె మంచంపక్కనే వున్నారు. ఇద్దర్నీ పెళ్ళిజేసుకోమని ఆమె ఆశీర్వదించింది. తల్లిచావు సుమిత్రని కాస్త కలవరపెట్టింది గాని, కరుణ్ అండచూసుకొని శోకాన్ని దిగమింగింది. సుమిత్రా, సుమిత్రతమ్ముడూ అనాధలైపోయారు మాతృ మరణంతో.

జబ్బుమనిషికి వ్యాధి ఎక్కువైనప్పట్నుంచీ కరుణాకరం వాల్టాక్సురోడ్‌లో వున్న తనగదికి పోవడమే మానేశాడు. మకాం నటేశమొదలియార్ ఇంటిలోనే. నలుగురూ వింటే బావుండదని అతనికిమాత్రం కిందగది-గెస్టుహామ్‌యిచ్చారు. వారానికోసారిపోయి వాల్టాక్సురోడ్‌లోని గదిలోనుంచి తనకొచ్చిన ఉత్తరాలూ అవీ తెచ్చుకునేవాడు. ఇప్పుడు

తండ్రి మనియార్డర్ మీద ఆధారపడవలసిన అగత్యంకూడా అంతగా లేదు. తల్లి బతికుండగా ఒకరోజు సుమిత్ర తల్లినడిగి అయిదువందలు పుచ్చుకొని సిల్క్, ట్వీడ్, ఫులెన్ సూట్లు ఆరూ; ఒకడజను యింగ్లీషు పాప్లిన్ షర్టులూ కుట్టించి తీసుకు వచ్చింది. కరుణాకరం యింటర్ ప్యాసైనప్పుడు వాళ్ళమ్మ-రికమెండ్ చేయగా నాన్న ఒక ట్వీడ్ సూట్ కుట్టించాడు. కరుణాకరం వాలకమంతా మారిపోయింది. అతని సహాధ్యాయులు కాపీ తియ్యడం మొదలెట్టారు.

కరుణాకరం మధ్యరకం కుటుంబంలో పుట్టివుండటంవల్ల అతని నీతినియమాలుకూడా మధ్యరకంవే. నరేశ మొదలియార్ లాంటి ఘరానామనిషని చెప్పడానికి వీలులేదు. నరేశం అతన్ని అన్నివిధాలా నమ్మి యింటిలో స్థానమిచ్చాడు. సుమిత్ర అనురాగంమాట అటువుండగా ఈ నాలుగునెల లోనూ ఒక్కనాడూ కరుణాకరం సుమిత్రని తను పెళ్ళి చేసుకోవడంవల్ల, తను పోదులుకోవలసిన విలువలగురించి తీవ్రంగా ఆలోచించలేదు. పెళ్ళంటే—ఆ—అంటున్నాడు. తల్లికీ తండ్రికీ తను దూరమవుతాడు. చండశాసనుడు తండ్రి తిన మొహంకూడా చూడడు. ఆడది తల్లి బావురుమని ఏడుస్తుంది. కుటుంబానికివచ్చే అప్రతిష్ఠవల్ల తన చెల్లెలికి తొందరగా పెళ్ళికాదు. తను ఏకాకి అవుతాడు. సుమిత్ర కరుణా కటాక్షం, మంచితనం మినహా తనకేముంటాయి ? మేనత్త కూతురు సరళకీ తనకీ రామ్ రామ్.

సుమిత్రతో పెళ్ళంటే తనకీ తన బంధువులకీ మధ్య కంచుగోడ. సరసాలాడే సరళ, చెల్లెలు కుసుమం, ఏభై యేళ్ళు పైబడ్డతల్లి, తను చేతికందుతా డనుకుంటున్న తండ్రి, తమ దొడ్లో వేసిన పూలమొక్కలు, మేడగదిలోని పుస్తకాల బీరువా—ఒక టేమిటి అన్నీ పోతాయి. కాని, వీటన్నిటి కంటె సుమిత్రప్రేమ గొప్పది కాదూ! పాతవాసనలు—కొత్తసౌరభం, రెండూ బలీయమైనవే!

పరాకుగా కూచున్న కరుణాకరం రెండుకళ్ళూ మూసింది సుమిత్ర.

"పేరు చెప్పాలా?"

"చెబుదువుగాని—మళ్ళీనెల మూడోతారీఖునట. మీ ఫాదర్, మదర్ వస్తారా?"

"నేను వెళ్ళి నచ్చజెబితే..."

"బాబోయ్—నిన్ను పంపను. నిన్ను వదిలి వుండలేను బాబూ" అంటూ సుమిత్ర అతనికంఠం కౌగలించుకుంది.

ఆమెకళ్ళలోకి చూస్తూ అన్నాడు కరుణాకరం "ఎప్పుడూ నన్నిలా ప్రేమిస్తావా, డియర్."

"ప్రేమించక—కరుణ్, ఎందుకొచ్చిం దాసంశయం నీకు."

"సంశయం కాదు, పుట్టినే అడుగుతున్నా, పెన్నిధిని పదే పదే చూసుకునే పేదవాణ్ణి నేను."

"పెన్నిధే పేదవాడివర మవుతూవుంటే..."

"నిజమే, నాలో ఏ ఘనతచూసి ప్రేమించావు నన్ను, సుమిత్రా ?"

"అదంతా నాకు తెలీదు. నువ్వు మంచివాడిలా కనిపించావ్."

"నిజంగా మంచివాడినా ?"

"ఒక్క విషయంలో మినహా" అంటు కరుణాకరం బుగ్గలు సాగతీసింది.

కరుణాకరాన్ని ఎవరో భాగ్యవంతుల పిల్ల బుట్టలో వేసుకుందన్న శుభవార్త తండ్రిదగ్గిరికి మోసేందుకు వార్తాహారులకి కొదువా! కడుపుబ్బుపట్టలేక ఒక అఖండుడు ఆకాశ రామన్న ఉత్తరం కూడా రాశాడు.

"ఆర్యా! తమ కుమారుడైన కరుణాకరం బొత్తిగా చెడిపోయినాడు. ఒక మొదలియార్ల పిల్ల అతన్ని చేరతీసింది. మీవాడి చదువుసంధ్యలు గంట వాయించినయ్. ఆపిల్ల పినతండ్రి పరమదుర్మార్గుడు. మీ అబ్బాయిని వాళ్ళు ఖూనీ చేయించవచ్చు. తొందరలో మేల్కొనండి-మీ శ్రేయోభిలాషి."

ఈ ఉత్తరం చదువుకొని వెంకట్రామయ్య వీరహనుమానుల్లా యింట్లో యెగిరాడు. ఎవరో కిట్టనివాళ్ళు కల్పించి రాశారేమో అన్న పెళ్ళాంమాటలు చెవిని పడితేనా! మర్నాడు మైలులో నురగలు కక్కుకుంటూ మద్రాస్ వచ్చాడు.

మెయిల్ దిగి వెంకట్రామయ్య ఎకా ఎకి వాల్టాక్స్ రోడ్‌లోని కొడుకుగదికి వెళ్ళాడు. గది బీగంవేసివుంది. యిరుగు పొరుగును విచారించాడు. కరుణాకరం ఏగంగలో కలిస్తే ఎవడికెక్కాలి? శ్రేయోభిలాషి అడ్రసు తెలియనందుకు ఎంతో విచారించాడు వెంకట్రామయ్య. మరో చోట బసచేసి, రెండురోజు లనంతరం, వెంకట్రామయ్య కొడుకుని మౌంటురోడ్ ఫుట్ పాత్ మీద కలుసుకోగలిగాడు. "నాయనా, నిన్ని కళ్ళతో చూస్తాననుకోలేదు" అన్నాడు బావురుమంటూ. కరుణాకరానికి ఉపద్రవ మేమిటో తెలీలేదు గాని, తండ్రికి గూఢచారులద్వారా వార్త తెలిసివుంటుందని భావించాడు. ఇద్దరూ వాల్టాక్స్‌రోడ్‌లోని గదికి వెళ్ళారు.

"నాయనా ఏమిటీ అప్రతిష్ఠ!" అన్నాడు వెంకట్రామయ్య.

"ఏమొచ్చింది? ఆ అమ్మాయి సద్గుణవతి. ఈరోజుల్లో కులగోత్రా లెవరికి కావాలి?"

"నిజమే. నీకక్కర్లేదు, మామాటో?"

"పెళ్ళిచేసుకుంటున్నది నేను, మీరు కాదు."

"పిల్లలే కరువయ్యారా? నిరుడు వేసంగిలో సరళనే చేసుకోకపోయావా? బి.ఎల్ అయ్యేదాకావద్దని యిలా నడిసముద్రంలో ముంచుతున్నావా మమ్మల్ని?"

"ముంచడంలేదు. సుమిత్ర యోగ్యురాలు, రండి వారింటికి వెళ్దాం."

"నేనా ? కంఠంలో ప్రాపిరివుండగా అలాటియింట్లో పాదంపెడతానా ? ఆ అమ్మాయికి డబ్బువుందిగదా అని నువ్వు కులుకుతున్నావ్ ! పెళ్ళయేదాకానేగాని ఆపైన నీమాట వింటుందా—డబ్బున్న ఆడది. మాకర్మఫలం" అంటూ తండ్రి వుప్పెనగా ఏడ్చాడు. చండశాసనుడైన తండ్రి ఏడవడమేమిటి ? ఆయన తనను నాలుగు తిడితే బావుండేది; క్రోధం పట్టలేక తనూ అనేవాడు. వెంకట్రామయ్య చలిమిడిముద్దలా అయిపోవడంతో కరుణాకరానికి ముందడుగు తోచలేదు. సుమిత్ర తనను చీదరించుకుంటుంది, చెట్—అసంభవం. ఈయన అమ్మను ప్రేమించి పెళ్ళిచేసుకొన్నాడా ? ప్రేమంటే తెలుసా ఆకాలపువాళ్ళకి. సుమిత్ర దృష్టిలో తను లోకువవడం సంభవనీయమా ? కాదు—అవును.

ఆసాయింత్రం సుమిత్రజడలో పూలు తురుముతూ అన్నాడు, "మా నాన్నగారొచ్చారు."

"ఏరీ ?"

"వాల్టాక్సురోడ్‌లో వున్నారు"

"మనింటి కెందుకు తీసుకురాలేదు"

"అమ్మకి వొంట్లో బావులేదట. వైద్యానికి వూరు తీసుకువద్దా మనుకుంటున్నారట."

"మరి మనసంగతి చెప్పావా ?"

"ఆయనకి తెలుసు."

"ఏమన్నారు ?"

"ఏమీ అనలేదు."

"నిజంగా ?"

"నిజం !"

"మైలాపూర్‌లో యిల్లు మాట్లాడారు. నన్నుపోయి అమ్మనీ, చెల్లెల్నీ తీసుకు రమ్మంటున్నారు."

సుమిత్రస్థితి వర్ణనాతీతం. తల్లికి వొంటిలో బాగులేదని తెలిసి ఎలా వెళ్ళొద్దంటుంది కరుణాకరాన్ని ? కాని, ఆమెకి కరుణాకరాన్ని వొదలడం హితవుగా లేదు. "నేనుకూడా వస్తాను" అంది.

"మాబంధువులు మంచివాళ్ళు కారు. నిన్నేదయినా అంటే నొచ్చుకుంటావ్. మూడో లేదీ పదిహేనురోజులు కూడా లేదు."

"ఎన్నాళ్ళకి వస్తావ్ ?"

"ఎల్లుండి వుదయం మెయిల్‌కి"

"అయితే ఈరాత్రే వెళ్తావా ?"

"ఊఁ"

సుమిత్ర గబగబా సూట్‌కేసులో బట్టలు సర్దింది. సెంట్రల్‌కి ఫస్టుక్లాసు బెర్తుకి ఫోనుచేసింది. బీరువాలోంచి మూడు వందరూపాయిల కాయితాలుతీసి కరుణాకరం పర్సులో పెట్టింది. ప్రయాణపు ఏర్పాటులన్నీ అరగంటలో ముగించి, కారు సిద్ధంగా వుంచమనిచెప్పి మేడమీదికి వొచ్చింది.

కరుణాకరం రైలు కట్టుకుంటున్నాడు, సుమిత్ర రావడం చూసి వెనక్కి తిరిగి రెండు చేతులూ చాచాడు. ఆమె కను కొలకుల్లో పేరుకుంటున్న బాష్పాలకి నిలవకట్టలేక పోయాడు. కవిశ్వరుడూను.

"రెండురోజుల వియోగం" అన్నాడు కరుణ్.

"రెండుయుగాలు."

"నాకుమాత్రం ?"

"ఎల్లుండి మెయిల్ ఆలస్యం అవకుండా వుండాలి బాబూ !"

* * * *

ఆ ఎల్లుండికోసం సుమిత్ర మూడు నెలలు ఎదురు చూసింది ! ఆమె కళ్ళు కాయలుకాచాయి. ఎవరూ తన మొహంమీద అననప్పటికీ నలుగురిలోనూ నగుబాట్లుకదా! నవేశం తను వెళ్ళి కనుక్కుని వస్తానన్నాడు. సుమిత్ర వద్దని నిష్కర్షగా అంది.

కరుణాకరం తల్లికి జబ్బూలేదు; గిబ్బూలేదు. కొడుకు ఏ మాయోపాయానికీ లొంగకపోవడంవల్ల వెంకట్రామయ్య "ట్రంప్ కార్డు" ఆజబ్బుని కల్పించాడు. కరుణాకరం రైలు దిగి యింటికి వెళ్ళగానే యింట్లోవాళ్ళందరూ బావురు మన్నారు. ఆ ఏడుపువిని ఎవరు చచ్చిపోయారా అని పస్తా యించాడతను. ఎవ్వరూ చావలేదు, అందరూ దుంగ ముక్కల్లా ఉన్నారు. ఇంటిలోవాళ్ళూ యిరుగుపొరుగు బంధువులూ కాకుండా, సరళా ఆమెతల్లికూడా వచ్చివున్నారు.

కరుణాకరం తల్లి సీతాబాయమ్మ కొడుకుని ఘట్టిగా కౌగిలించుకొని : "నన్ను చంపుకుతిన్నట్టే ! మళ్ళీ ఇంక పట్నం పోనని వొట్టేసుకో, నామాంట చూసినట్టే..." అంటూ శోకన్నాలు సాగించింది.

సరళ చక్రాళ్ళాటి కాటుకకళ్ళతో విచారం వెదజల్లుతూ "ఉండవే, అత్తా, బావని కాస్త విశ్రాంతి తీసుకోనీ. ఇంటిలో పాదం పెట్టాడో లేదో, అందరూ తలో మాటా అంటే ఎలా ? కాఫీ అయినా తాగనివ్వం ?" అంది తను ఒక్కతే బావ పక్షమైనట్టు.

కింద ఏడుపులూ మొత్తుగోళ్లూ అయిన తర్వాత కరుణాకరం, మేడమీదనున్న తనగదిలోకి వెళ్ళాడు. అతని వెనకాలే సరళా వెళ్ళింది-కాఫీ పాట్‌తో.

"బావా, నామీదకూడా నీకుకోపమా ?" అంది సరళ, నెమ్మదిగా మాటల్లోకి దింపుతూ.

"ఛా, నీమీద నాకెందుకు కోపం! ఈరాత్రి వెళ్ళిపోవాలి, ఎలాగా అని ఆలోచిస్తున్నా, మనవాళ్ళు వొట్టి మూర్ఖులు ఇలాటి తలిదండ్రుల్ని పూజించడం ఎలా ? ఈ దెబ్బతో నాకు 'మనవాళ్ళు' అంటే వున్న మమకారం అంతాపోయింది. నాకూ ఈయింటికీ నేటితో ఋణం తీరిపోతుంది."

"ఎందుకు బావా, అలా అంటావ్ ? నువ్వు సుమిత్రని పెళ్ళిచేసుకుంటేమాత్రం ఇక్కడికి రాకూడదూ ? ఎవర్ని

చూడకపోయినా నన్నయినా చూడాలని అనిపించదా నీకు?''
సులువైన మాటల్లో రసమయకవిత్వాన్ని వొలికించగలరు స్త్రీలు - కొన్నికొన్ని సందర్భాలలో. ఆ విద్య వారికి జన్మతా వొస్తుంది బావని కట్టెయ్యాలనే కోరిక సరళకి వుందిగాని తన సమర్థతపట్ల ఆమెకి విశ్వాసం లేదు.

''సరళా, నీమీద నాకెప్పుడూ అభిమానమే. ఈ నాలుగు గంటలూ నువ్వు వున్నావు కాబట్టి ఉండగలుగుతున్నాను. లేకపోతే వీధిలోనుంచి అలాగే వెళ్ళి పోయేవాణ్ణి.''

మధ్యాహ్నం భోజనాలయాక, మేడమీద కూచుని, బావకి తాంబూలం యిస్తూ, సరళ అంది : 'బావా, నాకు మరొకళ్ళని పెళ్ళి చేసుకోవాలని లేదు. యం. బి. చదివి స్వతంత్రంగా జీవించాలని ఉంది. నీకూ సుమిత్రకీ పెళ్ళి అయినతర్వాత మీరిద్దరూ కలిసి నాకీసాయం చెయ్యాలి.''

''ఎందుకు పెళ్ళి చేసుకోవు, సరళా ?''

''నువ్వు అడగకూడదు ఆమాట.''

''నేను నిన్ను డిజపాయింట్ చేశానా ?''

''అడగవద్దన్నానుగా-అడగకు, వెంకట్రామయ్యమామకి నేను చదువుకోడం యిష్టం ఉండదు. ఈయింటిలో మనిద్దరం తప్పబుట్టాం. నువ్వు నన్ను పెళ్ళి చేసుకోకపోవచ్చు కాని బావవి కాకపోతావా ?'' అని సరళ చిరునవ్వు నవ్వినప్పుడు పడ్డ ఆ చెక్కిళ్ళ సొట్టలు, కరుణాకరానికి అల్లరిజ్ఞాపకాలు గుర్తుకి తెచ్చాయి. ఆమె పాపిటమీద చెయ్యివుంచి 'సరళా' అన్నాడు.

"ఏం బావా !" అంది.

ఏమీలేదు. మనసులోని శృంగార భావాలుచేసే శబ్దా లవి, వాటికి అర్థంపర్థం ఉండవు. కరుణాకరానికి సరళమీద అనురాగం లేకపోలేదు. కాని తను సుమిత్రకి హృదయాన్ని యిచ్చేశాడు, సరళ యం. బి. చదవడం విషయంలో సుమిత్ర ఎంతో సహాయంచేస్తుంది. సుమిత్ర అంటే ఏమిటో వీళ్ళం దరికీ ఇంకా తెలియదు.

ఆరాత్రే తన ప్రయాణమని తెలీగానే, తల్లి సీతా బాయమ్మ నూతిలో దూకేందుకు అన్నిఏర్పాట్లు చేసు కుంది; ఆప్రయత్నం విఫలమవడంవల్ల నాటువిషం తెప్పించు కుంది. కరుణాకరానికి ఏమీంతోచలేదు. అవతల మెయిల్‌కు టైమౌతోంది ! ఇంటిలో తల్లి ప్రాణాపాయస్థితి. బావని పనిగట్టుకు మేడమీదికి పిల్చింది సరళ.

"బావా ! మెయిల్‌కి వెళ్తున్నావా, ఉంటావా ? సీత మ్మత్తకి ఏమీ ఉపద్రవంరాదు. ఆమె అఘాయిత్యం మనిషి కనక అలా జేస్తుంది. నువ్వువెళ్తానంటే నీకు ఓమాట చెప్పాలి."

"ఏమిటది ?"

"వెళ్తున్నావా ?"

"వెళ్ళకపోతే సుమిత్ర చాలా బాధ పడుతుంది."

"పెట్టె అవీ యిక్కడ వొదిలేసి, ధైర్యంచేసి వెళ్ళు. రైలుకి ఇంకెంతో టైములేదు."

"నువ్వు చెప్పు, సరళా. అమ్మకేమీ ప్రమాదం లేదు గదా! నేను వెళ్ళిపోయానని తెలిసి—"

"పిచ్చిబావా, మన కుటుంబాల సంస్కారానికి మీ అమ్మ ఒక నమూనా."

సరళ నిశితదృష్టికి కరుణాకరం విభ్రాంతుడయ్యాడు, ఎంత లోతుగుండె ఆమెది! సరళ ఎంతటి సగసురాలు.

"ఏమిటో చెబుతానన్నావు?" అని అడిగాడు కరుణాకరం.

"నువ్వు వెళ్ళబోయేముందు."

"నేను వెళ్ళకపోతే— ?" అను సరసోక్తికి సరళ బిత్తరపోయి, "సుమిత్ర నిన్ను నమ్మింది. సరళని నువ్వు భార్యగా గాక వేరురకంగా ప్రేమించగలవు" అంది.

పిడుగులుపడ్డా మెయిల్‌కి వెళ్దామనుకున్నాడు కరుణాకరం. కాని రెండు నిముషాల్లో మెయిల్ తప్పిపోయింది. సుమిత్రకి ఎక్స్‌ప్రెస్ వైర్ యిచ్చాడు. ఆరాత్రి వెన్నెలలో సరళా తనూ మల్లెపందిరదగ్గిర మడతమంచాలు వేసుకు పడుకున్నారు. ఎన్నోసంగతులు, అర్థం వున్నవీ లేనివీ, మాట్లాడిందా రాత్రి సరళ. తెల్లారేటప్పటికి సీతాబాయమ్మ శుభ్రంగానే ఉందిగాని సరళతల్లి సుభద్రమ్మకి ఎక్కడనుంచి వచ్చి పట్టుకుందో కలరా పట్టుకుంది. ఆసాయింత్రం నాలుగు గంటలకి సరళ తల్లిలేని కన్నెపడుచు అయింది; తండ్రి ఏనాడో గతించాడు; నేడు తల్లికూడా కరువైంది; అయినప్పటికీ మనోనిబ్బరం విడవలేదు ఆ అమ్మాయి.

"నా బాధలు నేను పడతాను, బావా, నువ్వు వెళ్ళిపో" అంది సరళ. కరుణాకరానికి కాళ్ళాడ లేదు. సుభద్రమ్మ చనిపోతూ అతనితో అంది: "నాయనా! నువ్వు ఎవర్ని పెళ్ళిచేసుకున్నా, తల్లీ తండ్రీ లేని సరళని కాస్త కనిపెట్టి, దాని యోగక్షేమాలు కనుక్కుంటూ వుండు."

కరుణాకరం మర్నాడూ వెళ్ళలేక పోయాడు. సుబ్రావ్ మరొక టెలిగ్రాం యిచ్చాడు అత్యవసరంగా తెలుపుతూ. అయిదోరోజు సాయంత్రం కాబోలు, చీకటిపడుతూవుంది. స్నానంచేసి బట్టలు మార్చుకునేందుకు మేడమీదికి వెళ్ళాడు కరుణాకరం. ఆగది చీకటిలో ఎవరో వెక్కివెక్కి ఏడుస్తున్నారు. స్విచ్ నొక్కకుండా పిల్లిలా అడుగులు వేసుకుంటూ దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. ఎవరు? సరళే.

"బావా, నువ్విక్కడనుంచి వెళ్ళిపో, బావా, సుమిత్ర దగ్గిరికి వెళ్ళిపో, బావా" అంటూ రెండుచేతులూ మెడకి పెనవైచి, గుండెలమీద తల ఆనించి, పెద్దపెట్టున ఏడ్చింది సరళ. కరుణాకరం ఆమె తల నిమురుతూ మొహం తన చేతుల్లోకి తీసుకున్నాడు. వెచ్చటికన్నీళ్ళు అతని అరిచేతుల్లో రాలాయి. ఆమె మొహం పైకియెత్తాడు. కనురెప్పలు రెండూ వంచేసింది సరళ. భయంకర వేగంతో ఆమెగుండె దడదడ కొట్టుకొంటోంది. ఆ చీకటిలో రెండు విభిన్న ప్రకృతి శక్తులు వీరవిహారం చేస్తున్నాయి. కరుణాకరం, సరళ— అనేవి నామధేయాలుమాత్రమే. పురుషుడూ, స్త్రీ— తెలిసీ

తెలియకా ఒకరికోసం ఒకరు అలా తపనపడటం సృష్టి శాసనం. అతని పెదవులు వెతుకుతున్నాయి.

"వొద్దు, బావా, వొద్దు. నువ్వు సుమిత్రమనిషివి, నే నిల్లా బతకడం నీకిష్టంలేదా ?" అంది సరళ కటువుగా.

"నన్ను సమస్తం మర్చిపోనీ, సరళా...ఏదీ—"

సరళ కా సాయింత్రం బావని కాదనగల శక్తి లేక పోయింది. సరళా కరుణాకరాల వివాహశుభలేఖ సుమిత్ర అందుకుని, గాయపడ్డ హృదయంతో మనశ్శాంతి పోగొట్టు కుని, బాబాయి చెప్పిన సింహాళవర్తకుణ్ణి, మారుమాటాడక పెళ్లి చేసుకుంది.

* * * *

నాటికి నేడు—పదేళ్ళతర్వాత. ఆనాడు కరుణాకరం పిరికి పందమాదిరి సుమిత్రనుంచి పారిపోయాడు. ఈనాడు వీలయితే ఆమె కంటపడకుండా తప్పించుకుందా మనుకున్నాడు. కాని సుమిత్రే, సుమిత్రే. అతన్ని సిలబెట్టింది. ఎప్పుడూ ఆమెదే పై చెయ్యి.

ఫ్రంట్ సీటులో తనపక్కన కూచుని ఏవేవో విశాల ప్రపంచపు వార్తలు చెబుతోంది సుమిత్ర. కారు పూనమల్లి హైరోడ్డుమీద నుంచి తిన్నగా తమ బంగాళావైపు తీసుకు వస్తున్నాడు. తన ప్రయోజకత్వంగురించి ఆమె ఏమయినా అడిగితే చెప్పడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాడు. ఇంకా పదిహేను

వేలు అప్పువున్నా ఈ బంగాళా తన కష్టార్జితమే. ఈ కారు తన కష్టార్జితమే. కాస్త మాగాణి పొలంకూడా కొన్నాడు. చెమటోడ్చి సంపాయించడంలో ఎంత సుఖముండేదీ సుమిత్ర ఏ నాడయినా తెలుసుకోగలదా? ఆవర్గం వేరు. తనవర్గం వేరు. ఈ వర్గమనే మాట తనేమధ్యనే నేర్చుకున్నాడు.

వాచరు గేటు తెరిచాడు. కారు పోర్టికోలో ఆగింది.

"కారియర్ తీసుకుపోయి యిద్దరికి భోజనం పట్టుకురా" అన్నాడు కరుణాకరం వాచర్‌తో.

"చంపావ్, మీ శ్రీమతి యింట్లో లేదా, ఊళ్ళో లేదా, నిన్ను వొదిలేసిందా?" అని అడిగింది సుమిత్ర—మెట్లమీద పాదం పెడుతూ,

"మొన్న సాయంత్రమే మాఊరు వెళ్ళింది. నీకు మల్లేనే నాకూ యిద్దరూ పిల్లలు. పిల్లలుకూడా తల్లివెంట వెళ్లారు."

"గుడ్. ఏమిటి చెప్పు ఖబుర్లు?" అంది సుమిత్ర డ్రాయింగ్‌రూమ్ సోఫాలో చతికిల బడుతూ.

"స్నానం చేస్తావా?"

"నేను రైలుదిగి రాలేదుగా? ప్రయాణం మానేసి వచ్చాను...పొద్దున్నే ఎక్స్‌ప్రెస్‌కి నన్ను ఎక్కించాలి సుమా?"

"తప్పకుండా" అంటూ కరుణాకరం బాతురూమ్‌లోకి వెళ్ళి స్నానంచేసి వచ్చాడు.

ఇద్దరూ భోంచేసింతర్వాత తమలపాకులు బాగా నమిలారు. సుమిత్ర పైకి ఎంత నవ్వుతూ మాట్లాడినా ఆమెలో ఒక అగ్నిపర్వతం ఉందని కరుణాకరానికి తెలుసు. అది ఏక్షణాన పేలుతుందో అని భయం.

"సుమిత్రా, నన్ను క్షమించావా ?"

"Don't talk rot. Behave like a grown - up man" అంటూ ఛర్రున లేచింది, కూచున్న కుర్చీలోనుంచి.

కరుణాకరం సుమిత్ర చేతులు పట్టుకోబోయాడు. ఆమె విదలించుకుంది.

"కరుణ్, నేనెంత బాధపడ్డానో నీకు చెప్పడం ఎందుకు ? మోసగించబడ్డ ఏ స్త్రీ బాధపడదు కనక ? పాతబాధలు కెలికి నిందారోపణలుచెయ్యడ మెందుకు ? ఇక్కడికి వస్తానా, వెర్రివాడా, నిన్ను క్షమించకపోతే."

"లోకాలు వెలిగించగల ప్రేమజ్యోతి నీలో ఉంది. కాని దాన్ని పొందే యోగ్యత నాలో లేకపోయింది."

"అదే విచారించాను. అయోగ్యునికి హృదయ మమ్ముకున్నానే అని. పోన్లే, అయిపోయినదానిగురించి యిప్పుడెందుకుగాని, నువ్వూ నీభార్యా సుఖంగా ఉంటున్నారా ?"

"ఓ, నువ్వూ మీ ఆయనో ?"

"స్త్రీకి ప్రేమానుభవం ఒక్కసారే సంభవిస్తుంది, కరుణ్. ప్రేమ అనేది ఒక్కసారే కలుగుతుంది. మిగతా

జీవితమంతా యిల్లూ వాకిలీ, బంధుమిత్రులూ, సొసైటీ యిత్యాదులు.''

''నిన్ను పొందగలిగే ఔన్నత్యం నాలో లేదు, సుమిత్రా.''

''అది వేరే చెప్పాలా? మన జీవితాలే ఆ సంగతి రుజువు చేస్తున్నాయి చుట్టూ కట్టుకున్న పేకమేడలే పడగొట్టలేని మన శక్తిసామర్థ్యాలెంత?''

''నిజమే, సుమిత్రా, అల్పుణ్ణి. కాని నిన్ను తలుచుకోని రోజులేదు. ఈనాటికీ నేను నిన్ను మనస్ఫూర్తిగా ప్రేమిస్తున్నాను. ఒకనాడు అంత గొప్పప్రేమ పొందాననే భావనే నా జీవితానికి జీవగర్ర అయింది. నేడు నా జీవితం సంసారానికీ, ధనసంపాదనకీ, వ్యర్థమైన పటుకుబడికీ అంకితమయింది. రోజులు యిలా గడుస్తాయి. దీనికి మార్పు ఉండదు. చిట్టచివరికి శూన్యం మిగులుతుంది.''

''ఎవరికయినా అంతేగా, కరుణ్.''

కరుణాకరానికి ఆ రాత్రి సుమిత్ర అమృతం పంచియివ్వడానికి అవతరించిన మోహినిలా కనిపించింది. నిస్సారమైన తన జీవితంలో ఏ అమృతవర్షం కురిపించనుందో? ఎలక్ట్రిక్ దీపాల వెలుగు ఆమె చెక్కిళ్ళమీద జారుతోంది. పదేళ్ళ క్రితం సుమిత్ర బాల. నేడు రూపవయోవిలాసిని. తను అంత కర్తనని ఆమెకి తెలుసు. అందానికి తగిన విద్యా, ధనమూ కూడా ఉన్నాయి. ధైర్యంలేక, సరళపన్నిన వుచ్చులో

నుంచి తప్పించుకోలేక, తను ఈ సంసార కూపంలో పడ్డాడు. తెగించి, తను సుమిత్ర ముంగిట నిలిచివుంటే, తన జీవితమే పూలతోట అయేదికదా! తను పదేళ్ళు కష్టపడి సంపాయించిన సంపాదన సుమిత్రకి వున్న ఆస్తిలో ఎన్నో వంతు? దురదృష్టవంతుణ్ణి ఎవరు బాగుచెయ్యగలరు?

కరుణాకరం మనసు రకరకాల పరుగులెత్తుతోంది. క్షణక్షణానికీ ఆమెమీద వాంఛ ప్రబలుతోంది. తనమీద యిష్టం లేకపోతే యింటికి ఎందుకు వస్తుంది? సరళ వూళ్ళో ఉందనుకుని వచ్చిందేమో! ఏమయినా ఈరాత్రి ఎలా గడుస్తుంది? తను పిరికిపంద అయినప్పటికీ పదేళ్ళతర్వాత ప్రాప్తమయిన అమృతఘడియలు.

"సుమిత్రా!"

"Yes"

"ఇలాంటిరాత్రి ఈ జన్మకి తిరిగి రాదు."

"అవును."

"ఇలా నా పక్కనివచ్చి కూచోకూడదూ?"

సుమిత్ర కరుణాకరం కూచున్న సోఫాలో కూచుని, ఆతని భుజంమీద చెయ్యివేసి, వీపు చరిచింది. కరుణాకరం నిలువెల్లా కంపించాడు. అలాంటి కంపరం సుమిత్రలో లేదు. ఆమె కళ్ళల్లోకి ప్రార్థనాపూర్వకంగా చూశాడు కరుణాకరం. ఆమెకి యిట్టే అర్థమయింది. "తప్పుకాదూ!" అంటూ అతని చెంపమీద చిన్నగా, లాలిత్య మొలికేటట్టు కొట్టి,

కిందనున్న గెస్ట్‌రూమ్‌లోకి పారిపోయి, తలుపు లోన గడియ వేసుకు నిద్రపోయింది.

ఆ రాత్రి కరుణాకరం యమయాతన పడ్డాడు. చావు బతుకుల సంధ్యారాగం తెలుసుకున్నాడు. తెల్లారి ఎక్స్‌ప్రెస్‌కి వెళ్ళిపోయింది సుమిత్ర. కరుణాకరం బతకనూ లేదు, చావనూ లేదు; మృతజీవనుడు. అందీఅందని సుమిత్ర అతనికి మిగిలిన కొద్దిపాటి మనశ్శాంతినీ దగ్ధం చేసింది. ఆమైనా కసి కొద్దీ చెయ్యలేదు—అనుకోకుండా జరిగింది.

త్రీ - నోట్స్

కాస్మాపాలిటన్ క్లబ్బులో టేబుల్ ముందు కూచుని 'త్రీ హార్ట్సు' 'బిడ్' 'త్రీ నోట్స్' అంటూ వుండగా, ఆఫీసు కుర్రాడు చిన్న చీటీ పట్టుకొచ్చి వినమ్రంగా నుంచున్నాడు.

నేను 'త్రీ-నోట్స్' అనేశాను. తరువాత వాళ్ళు 'పాస్' అన్నారు ఆడవలసి నాయన ముక్క దిగాడు. నా పార్టనర్ ముక్కలు పరిచాడు.

ఆఫీసు కుర్రాడు : 'సార్, అర్జంట్ ఫోన్ మెస్సేజి, సార్!'' అంటూ భక్తి వినయాలతో చీటీ చేతి కందిచ్చాడు.

చీటీ విప్పిచూసుకునేటప్పటికి ప్రపంచం కూలిపోయిన ట్లనిపించింది. మనసు పరిపరివిధాల పోయింది. అందులో ఉన్నవి రెండే ముక్కలయినప్పటికి ఆ రెండూ బాంబ్ షెల్స్. ''శివశంకరమ్ తెల్లారినప్పట్నుంచీ కనిపించడం లేదు. ఏం చెయ్యాలో తోచడం లేదు—కిరణ్మాయి.''

ముఖంలో వేదన కనిపించకుండా, అగ్నిపర్వతపు భుగ భుగలు గుండెల్లో ఉన్నప్పటికీ పైకి ఒక్క చిరునవ్వు విసిరి, తొందర పనిమీద వెళ్ళాలంటూ నా 'హాండ్' మరొకరికి వొప్పజెప్పాను.

క్లబ్బునుంచి కిరణ్మాయి యింటికి వెళ్ళేందుకు, ఎంత లేదన్నా పదిహేను నిమిషాలు పడుతుంది. ఈ కాసేపట్లో ఎన్నెన్నో

ఆలోచనలు తరుముకు వచ్చాయి. శివశంకరానికి యాక్సిడెం టేమీ జరగలేదు గదా! ఏ కారుకిందనో, ఎలక్ట్రిక్ ట్రెయిన్ కిందనో పడలేదుగద! ప్రమాదాలు చెప్పి రావు. డ్రయివర్ల అజాగ్రత్తవల్ల రోడ్డు ప్రమాదాల సంఖ్య దిన దినానికీ పెరుగుతోంది. యాక్సిడెం టయితే కిరణ్మయికి ఎందుకు తెలియదు? యాక్సిడెంటనే చెబుతుందిగా మెస్సేజిలో.

భార్యా భర్త లిద్దరూ తగవు లాడుకున్నారా? నడ్డ గింజలో బియ్యపుగింజలా, అడపా దడపా వారు ఏమయినా మాటలు అనుకున్నప్పటికీ, యిద్దరి మధ్యా అంత తీవ్రమైన అభిప్రాయభేదా లంటూ లేవు. పామూ ముంగిసలా పట్టు బట్టరు. పట్టూ విడుపూ పదిహేనేళ్ళ దాంపత్యంలో వారికి బాగా వొంటబట్టింది. శివశంకరమ్‌గాని ఒక వేళ తను పట్టిన కుందేలుకి మూడే కాళ్ళు అంటే, అవు నని కిరణ్మయి ఎంత చక్కగా తల వూపేది! అలాగే కిరణ్మయిగాని మూతి బిడాయించుకు కూచుంటే, ఆమెని మాట్లాడించిగాని శివ శంకరమ్ మరొక పని తలపెట్టేవాడు కాదు. వారు ఆదర్శ దంపతులలో, చిలకా గోరువంకలో నేను చెప్పలేను గాని, వారి సంసారంలో క్షీరోదక న్యాయం కనిపించేది.

శివశంకరానిదీ నాదీ ఈనాటి పరిచయమా? కాలేజీ రోజుల్లోనుంచీ యిద్దరం ఒకరికొకరం బాగా తెలుసు. మధ్య మధ్య ఉద్యోగరీత్యా ఏడాదీ రెండేళ్ళు దూరంగా ఉంటు

న్నప్పటికీ మళ్ళీ కలుసుకుపోయేవాళ్ళం. 24 వ ఏట కాబోలు అతను రావ్ అండ్ శర్మా లిమిటెడ్‌లో ఒక చిన్న గుమాస్తాగా చేరాడు—ఆ చేరడం కూడా నా ప్రోద్బలం మీదనే చేరాడు. జమీందారు దగ్గర ఠాణేదారు గిరీకంటె పెద్ద పట్నంలో చిన్నకంపెనీ ఉద్యోగం ఉత్తమమని అతనికి మన స్ఫూర్తిగా నచ్చింది. ఉద్యోగంలో చేరిన ఏడాదిన్నరకి కిరణ్మయిని పెళ్ళిచేసుకున్నాడు. కిరణ్మయి అసలుపేరు సుభద్ర. వివాహానంతరం శివశంకరమే సుభద్రని కిరణ్మయిగా మార్చాడు. ఆనాటి పెళ్ళిపెద్దలలో నేను కూడా ఒకణ్ణి. తెలుగు బాగా వచ్చినప్పటికీ కిరణ్మయి కన్నడ దేశస్థుల పిల్ల. కిరణ్మయి అన్నగారు కూడా అదే ఆఫీసులో పనిచేస్తూ వుండేవాడు. ఆమె అప్పటికి స్కూల్ ఫైనల్ చదువుతూ వుండేది.

కిరణ్మయికీ శివశంకరానికీ మనసూ మనసూ కలిశాయి. పిల్ల తరపువారికి అభ్యంతర మేమీ లేకపోయింది గాని శివశంకరమ్ తండ్రివచ్చి, పెద్ద ఆర్భాటం చేసి వెళ్ళాడు. ఏమయితేనేం, కొందరు మిత్రులం పూనుకుని, వారిద్దరికీ వివాహం జరిపించాము. కాలక్రమేణా వారికి ఒక అబ్బాయీ, ఒక అమ్మాయీ కలిగారు.

శివశంకరమ్ చిన్న గుమాస్తానుంచి సెక్షన్ హెడ్ అయ్యాడు; కొన్నాళ్ళతన్ని సూపర్ వైజర్ అని పిలిచేవారు; తరువాత ఏదో దూరపు బ్రాంచికి మేనేజరు చేశారు;

ప్రస్తుతం హెడ్ ఆఫీస్‌లో అసిస్టెంట్ మేనేజరుగా ఉన్నాడు. నాకు మల్లే నాలుగు రకాల ఉద్యోగాలు చేసి, నాలుగు రకాల వ్యాపారాలలో చేతులు కాల్చుకోక, ఏదో తిన్నగా, ముక్కుకు సూటిగా జీవితాన్ని గడుపుతువస్తున్నాడు. మొన్న ఆగస్టునాటికి అతనికి 42 వచ్చాయి. నాకు పుట్టిన పండగేమిటని అతను గునవడమూ, చేసితీరతానని కిరణ్మయి పట్టు పట్టడమూ, యిద్దరి తగవూ నేను తీర్చడమూ, నిన్న గాక మొన్న జరిగినట్లుంది.

స్వంత లాభాలకోసమూ, స్వప్రయోజనాలకోసమూ మాత్రమే స్నేహాలు ఏర్పడే ఈ రోజుల్లో, నేనూ శివశంకరమూ మా ఆత్మీయతను తలుచుకు గర్వపడేవాళ్ళము. రెండు దశలు పైగా గడిచింది. ఇద్దరి మధ్యా ఉన్న స్నేహబంధం ఏమాత్రం సడలలేదు. కిరణ్మయి అతనికి సహధర్మచారిణి అయితే, నాకు ఆత్మబంధువు. ఆమె భర్తమీద అలిగిన సందర్భాలు ఎన్నో వున్నాయి; కాని నా మాట ఏనాడూ కాదనేది కాదు. ఒకవేళ నా సలహా తాత్కాలికంగా రుచించకపోయినా, వగరూ చేదూ కూడా వొంటికి మంచిదే అన్న విశ్వాసంతో నేను చెప్పినట్లు చేసేది.

"శివశంకరం లేకపోతే కిరణ్మయి జీవితం ఏమిగాను?"— ఈ ఆలోచనని ఎంత తొక్కిపెట్టినా, అది వెయ్యితలలతో పైకిలేచేది. హక్కులు గురించీ, అవకాశాలు గురించీ, ఆస్తులు గురించీ, స్త్రీలు ఆందోళన సలపవచ్చు,

ఎన్ని చెప్పినప్పటికీ స్త్రీలు స్త్రీలే. లత పాకేందుకూ, ఎదిగేందుకూ ఆధారం కావాలనేది లోకనీతి. లత ప్రాకానుకు చుట్టుకోవడం సహజధర్మం. సంఘంలో కిరణ్మయి స్థానం శివశంకరం భార్యగా నిర్ణయమవుతోంది. ఆ శివశంకరం లేనప్పుడు ఆమెకు పూర్వపు గౌరవ మర్యాదలు ఎక్కడ నుంచి వస్తాయి? ఇది కొత్తసంగతి కాదు. తరతరాలుగా యుగయుగాలుగా జరుగుతున్నదే! కిరణ్మయీ, ఆమె యిద్దరు పిల్లలూ ఏమవుతారు? కొత్తగా కట్టించిన యింటిమీద యింకా మూడువేలు అప్పు ఉందన్నాడు శివశంకరం ఆమధ్య. కారుమీద మాత్రం అప్పూ సప్పూ లేదు.

ఒకటా? ఒకదానికీ మరొకదానికీ సంబంధం లేని ఆలోచనలు ఎన్నో వచ్చాయి. చడీ చప్పుడూ లేకుండా కారు యింటిముందు ఆపి, గేటు తెరుచుకు లోపలికి వెళ్ళాను. కిరణ్మయి తలలో ఎప్పటి మాదిరిగానే పూలు ఉన్నాయి. ఎప్పటి మాదిరిగానే తెల్లచీరె కట్టుకుని పాప్లిన్ జాకెట్టు వేసుకుంది. ఎప్పటి మాదిరిగానే సన్నని యుడికొలోన్ వాసన వచ్చింది.

అన్నం మానేసి, ఏడుస్తూ ఒకమూల కూచోడు కిరణ్మయి—అని నాకు తెలుసు. కాని యింత ధైర్యంతో ఉండగలదని అనుకోలేదు.

"ఏం జరిగింది?" అని అడిగాను.

"ఏముంది—ఒక ఉత్తరం రాసిపెట్టి వెళ్ళిపోయారు ఏదో

ఆఫీసు పనిమీద క్యాంపుకి వెళ్ళారని పైన అద్దెకున్నవాళ్ళకు, పిల్లలకు చెప్పాను" అంది కిరణ్మయి.

ఇంటి పై భాగం అద్దెకిచ్చి, కింద వీళ్లు ఉంటున్నారు. మేడ అద్దె, జీతంలో కొంతా వేసి ప్రతినెలా ఈ యింటిమీద వున్న అప్పు తీర్చుకుంటూ వస్తున్నారు. నేనేదో అడగ బోతూ వుండగా, బడిలోనుంచి మధూ సుశీలా వచ్చారు. పిల్ల లిద్దరికీ హోవల్టీనూ, నాకూ అమ్మగారికీ టీ కలిపి పట్టు కొచ్చింది పనిమనిషి.

"టీ తీసుకోండి" అంది కిరణ్మయి. నా కేదో ధైర్యం చెబుతున్నట్టు. డైనమైట్ ఉన్న పెట్టెమీద కూచుని సిగ రెట్టు కాలుస్తున్నట్టుంది నా పరిస్థితి.

పిల్ల లిద్దర్నీ ప్లే గ్రవుండ్ దగ్గరికి తీసుకువెళ్ళమని పురమా యించింది పనిమనిషితో. వాళ్ళు వెళ్ళిపోయిన తర్వాత, రేడియోకిందనుంచి ఒక ఉత్తరంతీసి నాచేతి కిచ్చింది.

"ఇప్పటి కొక యాభైసార్లు చదివి వుంటానేమో! మీరు నెమ్మదిగా పైకి చదవండి. ఇంకోసారి వినాలని వుంది."

ఉత్తరం పైకి చదివాను:

"దేవీ! అయిదారు నెలలబట్టీ నా మనసు ఎందుకో ఆవేదన పడుతోంది; దేనినో అందుకోవాలని తాపత్రయ పడుతోంది. పద్దెనిమిదేళ్ళు నౌకరీచేసి ఏదో శాస్త్ర సంపా దించాను. పిల్లలకు గ్రాహ్యాం వస్తోంది. నువ్వు వ్యక్తిత్వాలివి. నాకు నీమీద ఏ కోపమూ లేదు. మా మేనేజరు యింట్లో

యోగానందస్వామిని చూసినప్పట్నుంచీ నాకు ఈ జీవితం మీద, ఈ ప్రలోభాలమీద విరక్తి ఏర్పడింది...అరిషడ్వర్గాలను జయించగలిగే సత్తువ నాలో లేకపోయినప్పటికీ, ధర్మార్థ కామమోక్షములలో మొదటి మూడూ అయిపోయినాయి కాబట్టి, నాలుగోది వెతుక్కునేందుకు నేను వెళ్ళిపోతున్నాను. నన్ను వెతక్కు. మీ వాళ్ళచేత వెతికించకు. నీకే సాయం కావలసినా సారథిని అడుగు. అతన్ని అడిగేందుకు సంశయించకు—శివశంకరమ్.''

''అసలు కథేమిటి?''అని సూటిగా ప్రశ్నించాను కిరణ్మయిని.

''కథ అనేది ఒకటి ఉంటేగా నేను చెప్పేందుకు?''

''అతనిలో మార్పు ఏమైనా మీరు గమనించారా?''

''నేను కనిపెట్టేందుకు ఏ మార్పూ లేదు. నిన్న సాయంత్రం కూడా మామూలుగానే భోజనం చేశారు రాత్రి తమలపాకులు వేసుకున్నారు పడుకోబోయేటప్పుడు పాలు పుచ్చుకున్నారు.''

''నిన్న మీరు మాట్లాడుకున్న మాటలు కాసిని చెప్పండి.''

''పెద్ద పెద్దవిగాని, కొత్త కొత్తవిగాని ఏమీ మాట్లాడుకోలేదు. సుశీల స్కూల్లో జరిగే పేరెంట్స్ డేకి తప్పక వెళ్ళాలన్నారు. మధుకి కొత్త పెన్ను కొని పట్టుకొస్తానన్నారు. రాత్రి పాలు పుచ్చుకుంటూ ఒక్కమాట అన్నారు సుమండీ—

'పెళ్ళినాటి రాత్రి కూడా యిదే గ్లాసుతో పాలు తీసుకొచ్చి యిచ్చావుకదూ ?'—అని. ఎన్నో వెండి సామానులు మా పించాము; చెరిపించి చేయించాము—కాని ఆ గ్లాసుమట్టుకి అల్లాగే ఉంది. పిల్ల లెప్పుడూ ఆ గ్లాసు ముట్టుకోరు. ప మనిషి కూడా ఎంతో జాగర్తగా కడుగుతుంది. వెనక ఒక పనిమనిషి ఆ గ్లాసు కిందపడేస్తే, దానిని కొట్టాలన్నంత కోపం వచ్చింది.''

ఆ గ్లాసు మామూలు వెండిగ్లాసే ! కాని దానికి ఆ భార్యాభర్తలు యిచ్చుకున్న విలువ అపారం. అది పెళ్ళి బహుమానంగా కొని యిచ్చినవాడిని నేను. వ్యక్తులనుబట్టి వారు యిచ్చిన వస్తువుల మీద కూడా ఒకప్పుడు తీవ్రమైన మమకారం ఏర్పడుతుంది. నేను బహుమతిగా యిచ్చిన గ్లాసులో క్షీరం మాత్రమే పోసి, తనభర్త కొక్కడికే యిచ్చే కిరణ్మయి స్నేహశీలతమీద నాకు గౌరవం ఉండటంలో ఆశ్చర్యమేముంది ? అలవాటైపోయి కూడా కొన్నికొన్ని వస్తువులూ, ప్రవర్తనలూ తమ నిత్య నూతన పరిమళాన్ని పోగొట్టుకోవు. అలాంటిదే ఈ వెండిగ్లాసు మా ముగ్గురి మధ్యా.

''ఈ అనురాగాలు ఎలా ఛేదించుకో గలిగాడు శివశంకరమ్ ! నా కేదో అంతు చిక్కకుండా ఉంది. మొన్న ఆదివారం మీ యింటి కొచ్చినప్పుడు కూడా, వేసంగిలో తప్పకుండా కొడైకెనాల్ వెళ్ళాలన్నాడు నాతో. అతని డ్రాయరు

తెరిచి, ఉత్తరాలూ అవీ చూడండి. ఏవైపుకి వెళ్ళాడో వివరాలైనా తెలుస్తాయి."

"వివరాలు తెలుసుకుందాము గాని ఆయన్ని వెనక్కి తీసుకొచ్చే ప్రయత్నం మనం చెయ్యనద్దు. నేనెంత చేసుకున్నానో, అంతా అనుభవించాలి గదా! ఆయన ముక్తిమార్గానికి నే నెందుకు అడ్డు తగలాలి? పిల్లలూ నేనూ బతకలేక పోము. ఏనాటికయినా ఆయన మనసుమళ్ళి, పెళ్లాం బిడ్డల్ని చూదామనుకుని వస్తారా, సంతోషం. లేదా, యింతే నాకు ప్రాప్తి—అనుకుంటాను."

"మీారు కూడా వైరాగ్యం మాట్లాడుతున్నారే!"

"వైరాగ్యంకాదు, సారధిగారూ! అంతకిమించి ఆడది ఏమి చెయ్యగలదు? ఏ మొహం పెట్టుకు నేను మా వాళ్ళ దగ్గరికి వెళ్ళేది? 'పుట్టినే సన్యాసుల్లో కలిసిపోతాడా, ఏదో కారణం ఉంటుంది—అని అందరూ అనరూ!" అంటూ భరింపరాని శోకంతో తల వాంచేసుకుంది. కన్నీళ్ళు జలజల రాలాయి, కిరణ్మయి తన రెండు చేతుల్లోనూ తల దాచుకుంది.

పదిహేనేళ్ళ మధ్యకాలంలో కిరణ్మయి కన్నీటి బొట్టు నేను ఏనాడూ చూడలేదు. నిండుకుండలాటి మని షామె; తొణకదు, బెణకదు. అలాంటి దీనాడు మనోధైర్యం లేక శోకభారంతో శిరసు వొంచుకుంది.

"చూడండి, కిరణ్మయీ, మీరు చిన్న పిల్ల కాదు. ఇద్దరు పిల్లల భావిజీవితానికి మీరు కర్తలు. శివశంకరం పిచ్చి శంకరం అయి బైరాగుల్లో కలిసిపోయినా, మీరు మీ జీవన మార్గం మరవకూడదు. పురుషు లందరిలోనూ ఆ బాధ్యతా రాహిత్యం కనిపిస్తుంది. కాని, స్త్రీ తన ధర్మాన్ని అనుష్ఠించ వలసిందే. మీకు మీ పిల్లలున్నారు! వాళ్ళని మానుష కలలు గంటూ, మీరు బతకాల్సిందే! మీరు స్త్రీలు. శివ శంకరంలా మీరు దులుపుకు పోలేరు."

కిరణ్మయి ఏడుస్తూవుంటే నా గుండె చెరువయింది. ప్రతి ఆదివారం వాళ్ళింట్లో భోజనం పెట్టేది నాకు. భోజనం పెట్టి అది తినిపించడం కూడా ఒక కళ. ఎంతో ఆప్యాయంగా వండి వడ్డించడంలోని ఆనందం స్త్రీలకే గాని పురుషులకు తెలియదు. కిరణ్మయిని అన్నపూర్ణ అనలేను; మోహినిలా అమృతం పెట్టిందనీ అనలేను; ఆమె చేతి అన్నంతింటే పంచ భక్ష్య పరమాన్నాలూ తిన్నట్టు వుండేది.

ఆ రుచి ఆమె చేసే వంటకాలలో ఉండేది కాదు; ఎన్నో సార్లు ఉప్పు వెయ్యడం మర్చిపోయేది; కొత్తరకం పిండి వంటలు మామీద ఎక్స్‌పెరిమెంటు చేసేది; కాని ఆ సౌరభం కిరణ్మయి హృదయంలో ఉండేది. ఆమెలాంటి దయాంతః కరణ గల స్త్రీ నాకెక్కడా కనిపించలేదు. శరత్ పుస్తకా లలో మాత్రం అలాంటిపాత్రల గురించి చదివాను; ఈ జీవిత భంగుల జీవితంలో కిరణ్మయిని చూశాను. కన్నడనాడులో

జన్మించి, మద్రాసులో పెరిగిన కిరణ్మయి సృష్టిలోని మాధు ర్యానికీ లాలిత్యానికీ ఉదాహరణ.

ఆమెను ఊరుకోబెట్టాను. ప్లే గ్రవుండ్ నుంచి పిల్లలు వచ్చారు. ఏ విపత్తూ జరగనట్టు పెద్దవాళ్ళం ప్రవర్తించాము. ఆ రాత్రి భోజనాలవేళ, కన్నీళ్ళు బొటబొట రాలుతున్నప్ప టికీ, పిల్లలకోసం నవ్వు తెప్పించుకు నవ్వే కిరణ్మయిని చూస్తే నా కడుపు తరుక్కుపోయింది.

శివశంకరం అభాగ్యుడా, నిర్భాగ్యుడా, దౌర్భాగ్యుడా? భార్యా పిల్లల్ని వొదిలేసిన పిచ్చి శంకరానికి సద్గతి ఏమిటి?– వాడి తలకాయ. బుర్రలో ఏదో పురుగు తిరుగుతూ వుండాలి. లేకపోతే యిలాంటి కమ్మటి సంసారాన్ని కాలదన్ని పోయేం దుకు కాళ్ళు ఎలా వస్తాయి?

రెండుమూడు రోజులపాటు కిరణ్మయిని అంటిపెట్టుకునే వున్నాను కాని, లోకమొకటి ఏడిసిందిగా! శివశంకరం సన్యాసుల్లో కలిసిపోయాడనీ సారథి వాళ్ళింట్లోనే ఉంటున్నా డనీ ఆనోటా ఆనోటా పడితే, కథకి కావలసిన సమా చారం పూర్తి అవుతుంది; మా చుట్టూ వున్న మనుషులు నాలుగు నెలలపాటు నోళ్ళు నొక్కుకునేందుకు చక్కటి అవ కాశం లభిస్తుంది. పెద్దకూతురుకు పెళ్ళిచేసిన నేనూ, భర్త ప్రస్తుతం పరారీ అయినప్పటికీ పదిహేనేళ్ళు కాపరం చేసిన కిరణ్మయీ లోకాపవాదానికి జడిసే స్థితిలో లేము. ఏమైనా, 'ముందేమిటి?' అని కొన్ని విశ్చయాలకు రావాలిగదా!

"మీా రిక్కడే ఉండి, పిల్లలకి చక్కగా చదువు చెప్పిం చండి" అన్నాను.

"నేను యిక్కడ ఎందుకు? మా వాళ్ళింటికి వెళ్ళిపోతాను. ఇల్లు కిందభాగం కూడా అద్దెకి యిచ్చేస్తాను. అద్దె వసూలు చేయించి మీరు పంపిస్తారుగా!"

"మీ వాళ్ళింట్లో వుంటే, ఈ స్వతంత్రత, స్వేచ్ఛా ఉండవేమో మీకు! ఇన్నాళ్ళూ మీకు మీరుగా బతికి, ఈనాడు ఒకరింట్లో వొదిగి వుండగలరా?"

"మన యిష్టమేముంది—విధి నిర్ణయంగాని! రోజులు కలిసిరానప్పుడు తలవొంచుకుంటే సరి. ఆయన జ్ఞాపకాల్లో కలిసిపోవడం కంటె న్యూనత ఏముంది? నేను కాస్త డబ్బున్నదాన్ని గనక మావాళ్ళు ఎలానూ గౌరవిస్తారు. నా చెయ్యే పైన ఉంటుంది" అంది కిరణ్మయి. మన అమ్మాయిలకు మనం యింగ్లీషు చెప్పించినా, హిందీ చెప్పించినా వాళ్లు ఉండటానికి వీలయ్యే స్థలాలు రెండే రెండు. అత్తారింట్లోనైనా ఉండాలి, పుట్టింట్లోనైనా ఉండాలి. మిగతా చోట్ల వారికి ప్రవేశం లేదు. పది రోజులు మరొకచోట వున్నా, పది కొండోరోజున వెళ్ళిపోవలసిందే!

విషయం తెలియపరచకుండా కిరణ్మయి తమ్ముడికి వైరిచ్చాను. అతను వచ్చాడు. అంతా సాంగోపాంగంగా విని, 'నీ యిష్టం' అన్నాడు అక్కగారితో. కారు నాలుగు వేల రూపాయిలకు బేరంపెట్టి, యింటిమీదవున్న అప్పు తీర్చివేశాము. కారణం చెప్పకుండా, మూడు నెలల క్రితం యిల్లూ, కారు 'సి' సర్టిఫికేటూ కిరణ్మయి పేర మార్పాడట పిచ్చి శంకరం. అందువల్ల వ్యవహారం నిశ్చింతగా సాగిపోయింది; లేకపోతే కొద్దిపాటి అవస్థ పడవలసి వచ్చేది.

కిరణ్మయిని సాగనంపుతున్నప్పుడు నాజీవితాని కింక వసంతఋతువు లేదనిపించింది. 42 ఏళ్ళ జీవితమూ ఒక్కసారి వెక్కిరించింది నన్ను. ఏముంది? ఏమి సాధించాను! నాలుగు రాళ్ళు సంపాదించి, కట్టుకున్న భార్యద్వారా సంతానాన్ని బడిసి, రేపో నేడో మనుమల్ని ఎత్తబోతున్నాను. కిరణ్మయిమీద నా కెంత అనురాగం వున్నదీ ఆమెని సాగనంపే రోజుదాకా తెలుసుకో లేకపోయాను. అది ధవళమైన అనురాగం. అందులో నీలాకాశంగానీ నెమిలి కంఠం గానీ లేవు. తెలుపు ఏ నిర్మలతని సూచిస్తుందో, ఆ అనురాగ బంధంలో అంతటి స్వచ్ఛందతే ఉంది. నాకు కిరణ్మయి ఎలాటి ఆత్మబంధువో, కిరణ్మయికి నేనూ అంతే నేమో! ఈనాడు శంకరం పిచ్చి శంకరం అయినప్పటికీ ఒకనాడు అతనూ అలాంటివాడే! అంత గొప్పదైన స్నేహమే మా మధ్య లేనప్పుడు ఈ చెలిమి ఇన్నాళ్ళు నిలిచేదా!

కిరణ్మయి వాళ్ళవాళ్ళింటికి వెళ్ళిపోయింది. ఐనప్పటికీ, నెలకు రెండు నెలలకూ నేను కలుసుకుంటానని మాట యిచ్చాను. పిల్లాడు యింకో మూడేళ్ళకు కాలేజి క్లాసులోకి వస్తాడు; అప్పటికి తను తిరిగి మద్రాస్ వచ్చేస్తా నంది కిరణ్మయి. వచ్చి టీచరు పని చేస్తుండట. అది మూడు సంవత్సరాల తరువాత మాట. ఏమైనా, పిల్లల పూచీ నాదట; తనలోగా ఏమైనా అయితే, వాళ్ళకు గార్డియన్ నేనే నట.

మహా ప్రణయాలూ, మహా శోకాలూ కాలపురుషుని ముందు యిసుక రేణువులు. రోజులు గిరగిర తిరుగుతున్నాయి. కిరణ్మయి మద్రాసులో లేకపోవడంవల్ల నా జీవితంలో ఒకమాదిరి చీకటి ఏర్పడి ఆరునెల లయింది. ప్రతివారం ఉత్తరంరాస్తూ వుండేది. ఇంకా, నేనే కాస్త అశ్రద్ధ చేసేవాణ్ని జవాబు యివ్వడంలో.

కారులో బెంగుళూరు పోయివస్తున్నాను. చిత్తూరు కొండలప్రాంతాల డ్రయివర్ కారు ఆపుచేశాడు—యింజనులో నుంచి ఏదో శబ్దంవస్తోంది. బానెట్ ఎత్తి పరిశీలిస్తున్నాడు డ్రయివర్. ట్రంక్ రోడ్డుమీదుగా నడిచి పోతున్న కాషాయ వస్త్రధారి మీద నా దృష్టి పడింది. శివశంకరం తప్పిపోయి నప్పట్నుంచీ ప్రతి సన్యాసినీ పరీక్షగానే చూస్తున్నాను.

కారు దిగి, అవునా కాదా అని తటాపటాయిస్తూ వుండగా, "జై—సీతారామ్" అంటూ అతను నన్ను పలకరించాడు. పూర్వాశ్రమంలో స్వామివారి నామధేయం శివశంకరమే నట. కారు వెనక్కి పట్టించాను. అతను కారు ఎక్కనన్నాడు. భగవంతుణ్ని తిట్టుకుంటూ, శివశంకరం వెంట నేనూ నడిచాను.

పశువుల కాపరులు ఉండే చిన్నగూడెం వద్దకు తీసుకు వెళ్ళాడు నన్ను. అక్కడ వున్నవన్నీ కలిపి యిరవై గుడిసెలు ఉండవు. అందులో ఒకటి స్వాములవారిది. స్వామి వారిమీద అక్కడ వున్న యాభై అరవై మందికీ అమితమైన భక్తి.

"ఇదంతా బాగానే ఉంది. నువ్వు ఎందుకు సంసారాన్ని త్యజించినట్టు ?"

"జై — సీతారామ్"

"ఆత్మలో వెలిగే చిద్బ్రహ్మ యిక్కడగాని కనిపించడా ?"

"జై — సీతారామ్."

"నేను లేస్తాను. స్వాయంత్రం క్లబ్బులో పార్టీ ఉంది. నేను వేళకి ఉండకపోతే బావుండదు."

"సంసారాన్ని ఎందుకు త్యజించానని అడుగుతున్నావు కదూ ?" అని ప్రశ్నించాడు శివశంకరం.

"అవును. చెప్పదలచుకుంటే చెప్పు, లేకపోతే మానేయ్."

"సుశీల ఎవరి పోలికో పరిశీలనగా చూశావా ?" సుశీల వారి రెండో సంతానం.

"ఏం—ఎవరి పోలిక ?" అని ఆదుర్దాగా అడిగాను. పారేసుకున్న తాళం చెవులగుత్తి దొరుకుతున్నట్టుంది.

"దానిలో నా పోలికలు లేవు."

"ఎవరి పోలికలు వున్నాయి ?" నా వెన్ను జలదరిస్తోంది.

"జై — సీతారామ్."

"ఎవరి పోలికలు వున్నాయి ?" అదేదో వింటేగాని ప్రాణం వుండబట్టదు.

"మా మేడమీద అద్దెకున్న........."

ఆపైన వినలేదు. కిరణ్మయి గురించి వాదించ తలుచుకోలేదు. ఈ అనుమ్మాన పిశాచం గురించి ఆమె కసలు తెలు

సునో తెలియదో! తెలిసివుంటే, నాతో చెప్పడానికి కూడా సంశయించేదా? ఏమైనా నేను తెలుసుకోవలసిందేమీ లేదు యింక. "జై—సీతారామ్స్" దగ్గర సెలవుతీసుకుని బయలుదేరాను.

చిత్తూరు దగ్గర కారెక్కినప్పట్నుంచీ ఆలోచనలతో తల దిమ్మెక్కిపోయింది. శివశంకరం ఫలానా చోట ఉన్నాడని కిరణ్మయికి తెలియబరచనా? ఆమె తక్షణం యిక్కడికి వచ్చి అతని అనుమానాన్ని పోగొట్టేందుకు ప్రయత్నం చేస్తుందేమో! కాని అతని అనుమానం తీరేదా? ఎన్నేళ్ళ బట్టీ పాతుకుపోయి వుందో? అయితే, అలాంటి అనుమానం నామీద ఎందుకు లేకుండా ఉండాలి? పోలికల్ని బట్టి ఈ అనుమాన బీజం మొలక ఎత్తిందా? కిరణ్మయికి మాలిన్యాన్ని అంటగట్టే శివశంకరం ఆత్మక్షోభతో పరివర్తన పొందవలసిందేగాని, ఆమెను వెళ్ళి అతని పాదాల మీద పడ మనగూడదు. నిజం—కాని అతను భర్త, ఆమె భార్య. ఈ సమస్య వా రిద్దరిదీను. మధ్యని నే నెవరు? ఇంటికి రాగానే కాగితం కలం పుచ్చుకు కిరణ్మయికి సంగతంతా గబగబా రాసేశాను. కాని, ఉత్తరం చించేసి కాస్మాపాలిటన్ క్లబ్బు పార్టీకి వెళ్ళిపోయాను.

ఈ సంగతి కిరణ్మయికి నాకు నేనుగా చెప్పేందుకు నాటికీ నోరు రాదు.

మాంగుళూరు మెయిల్

మాంగుళూరు మెయిల్ 1953 మే నెల భారతిలో వెలువడగానే, చాలామంది రకరకాల ప్రశ్నలు కురిపించారు. అప్పటికీ యిప్పటికీ కూడా అడుగుతున్నారు: మంజులత ఎర్రదుద్దుల సంగతి.

అందీ అందని చేలాంచలంలోని సుమిత్ర ముందు, మధ్యరకం కుటుంబంలో పుట్టి మధ్యే మార్గాన నడిచే కరుణాకరం తేలిపోతాడు: చుట్టూ కట్టుకున్న పేకమేడని పడగొట్టలేక పిరికిపందలా పారిపోతాడు.

మంజులత మలబార్ సుందరి; సుమిత్ర తమిళ వనిత; స్త్రీ—నోస్‌లోని కిరణ్మయి కన్నడ కాంత. భార్య భర్త లిద్దరికీ ఎంతో ఆత్మీయుడై, స్నేహ మధురిమ తెలుసుకున్న మనిషి కూడా, కిరణ్మయికి అసలు సంగ తేమిటో చెప్పలేకపోతాడు.